

Yvonne Nerland Frøhaug

Når barn ikke vil ha samvær

En kvalitativ studie om barns syn på samvær
etter omsorgsovertakelse

Masteroppgave i Barnevern
Veileder: Lena Augusta Ulfseth
Januar 2023

Yvonne Nerland Frøhaug

Når barn ikke vil ha samvær

En kvalitativ studie om barns syn på samvær etter omsorgsovertakelse

Masteroppgave i Barnevern
Veileder: Lena Augusta Ulfseth
Januar 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Hensikten med denne masteroppgaven var å undersøke hva som kan ligge til grunn for at noen barn ikke ønsker å ha samvær med sine biologiske foreldre etter omsorgsovertakelse. Interessen for tema kom som følge av at Norge hadde mange saker til behandling i den Europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og var blitt domfelt i flere. Det ble fokus på dommene i media, og det kunne dannes ett inntrykk av at det fremover måtte fastsettes hyppigere samvær mellom barn og foreldre. Samtidig var jeg kjent med at noen barn ikke ønsket dette. Det dannet grunnlag for problemstillingen;

Hva kan gi grunnlag for å nekte samvær sett fra barnas perspektiv?

Studien ble gjennomført ved bruk av semistrukturerte intervjuer med unge voksne som hadde erfaring med å ikke ønske samvær. Gjennom intervjuene fortalte de retrospekt om sine opplevelser og erfaringer knyttet til å nekte samvær. I etterkant ble intervjuene transkribert og analysert etter inspirasjon av stegvis deduktiv induktiv metode (SDI) og det var tre hovedfunn som utmerket seg i det empiriske materialet.

For det første viser funn fra min undersøkelse at det er sammensatte årsaker til at ungdommene har tatt sin beslutning om å ikke ha samvær. De fleste har opplevelser med vold og/eller rus hos sine foreldre, men det er ikke disse opplevelsene i seg selv som har medført brudd i kontakt. Ødelagte relasjoner, dårlige minner og foreldres manglende evne til forståelse er momenter som går igjen. Ungdommene har tatt sine valg av hensyn til egen psykisk helse og har ansett valget som helt nødvendig.

Det andre funnet beskriver forholdet til øvrig familie. Det fremkommer at søsken anses som viktig, og ungdommene er villige til å strekke seg langt for å opprettholde kontakt med søsken. Kontakt med besteforeldre anses mer problematisk. Relasjonen til besteforeldre er gjerne preget av skuffelse over manglende beskyttelse av ungdommene da de var mindre, og forståelse for deres situasjon.

Det tredje funnet omhandler barneverntjenestens rolle. Det fremkommer at ungdommene har svært ulike erfaringer med hvordan de har blitt møtt og fått medvirke i egen sak. De har klare forventninger til barneverntjenesten, og flere har tanker om at utfallet kunne blitt ett annet dersom barneverntjenesten hadde svart til forventningene.

Disse tre funnene er videre drøftet opp mot gjeldende kunnskap om samvær. Kunnskapsfeltet er preget av juridiske og psykologiske vinklinger, og mye av litteraturen har et individuelt perspektiv med for eksempel begrepet «barnets beste». Kritikken mot barnevernet oppfattes imidlertid som kritikk mot mangelfullt familieperspektiv. I drøftingen er det benyttet kunnskap om kompleksitet, for slik å bedre skape en forståelse av hvordan ulike faktorer og aktører gjensidig påvirker hverandre og dermed vanskelig kan avgrenses til enkeltstående momenter.

Abstract

This master's thesis explores what may be the reason why some children do not want to have contact with their biological parents after they have been moved out of their home. The interest in the topic came as a result of Norway having many cases in the European Court of Human Rights (ECtHR) and having been convicted in several. Media's focus on the judgments could lead to an impression that in future more frequent contact between children and parents was an expected development. At the same time, I was aware that some children did not want this. It formed the basis for this study's main question;

What can give grounds for refusing contact from the children's perspective?

The study was carried out using semi-structured interviews with young adults who had experience of not wanting to have contact with their parents. Through the interviews, they told retrospectively about their experiences. Afterwards, the interviews were transcribed and analyzed following the inspiration of the step-by-step deductive inductive method (SDI) and there were three main findings that appeared in the empirical material.

Firstly, findings from my survey show that there are complex reasons why the young people have made the decision not to have further contact. Most of them have experiences of violence and/or drug abuse by their parents, but it is not these experiences alone that have led to a break in contact. Broken relationships, bad memories and parents' inability to understand are recurring elements. The young people have made their choices out of consideration for their own mental health and have considered the choice absolutely necessary.

The second finding describes the relationship with the rest of the family. It appears that siblings are considered important, and the young people are willing to go far to maintain contact with siblings. Contact with grandparents is considered more problematic. The relationship with grandparents is often characterized by disappointment at the lack of protection for the young people when they were kids, and understanding of their situation.

The third finding concerns the role of the child welfare service. It appears that the young people have very different experiences of how they have been met and allowed to participate in their own case. They have clear expectations of the child welfare service, and several have thoughts that the outcome could have been different if the child welfare service had met these expectations.

These three findings are further discussed against current knowledge about contact and visitation arrangements. The field of knowledge is characterized by legal and psychological angles, and much of the literature has an individual perspective, for example, the term "best interests of the child". Criticism of child protection is, however, perceived as criticism of a flawed family perspective. In the discussion, knowledge of complexity is used, in order to create an understanding of how different factors and actors mutually influence each other and thus can hardly be delineated into individual elements.

Forord

Etter over fire års studier på deltid er tiden endelig inne for å avslutte masteroppgaven. Disse årene har vært meget lærerike, og har innholdsmessig svart til forventningene og mer til. Masteroppgaven har fremtvunget en faglig oppdatering som dessverre ikke alltid lar seg gjøre i en travel hverdag. At det gjennom den samme perioden har foregått en diskusjon om kompetansekrav i barneverntjenesten, og det også endte med et krav om mastergrad, har gjort at dette studiet har følt ekstra meningsfylt. Jeg har gjennom mange års erfaring som saksbehandler i kommunal barneverntjeneste personlig fått kjenne på den utviklingen som har vært med tanke på krav til vår kompetanse. Der det tidligere var tilstrekkelig å være en hjelper med generell kunnskap om familier og samfunnet, blir det nå avkrevd ekspertise og avanserte vurderinger. Jeg er derfor ikke i tvil om at dette studiet har vært både nødvendig og riktig.

Disse årene har også bidratt til en solid personlig utvikling. Jeg hadde på forhånd forberedt meg på at det skulle være krevende å studere på deltid, opprettholde full jobb, og samtidig følge opp familie og vanlig hverdagsliv. Jeg hadde likevel ikke forutsett hvor intenst utmattende ett slik løp kan være. Særlig mot slutten har jeg blitt kjent med hvor grensene for min kapasitet går. Dette har medført nyttige refleksjoner rundt hva som er viktig for meg med tanke på livets innhold og prioriteringer, men også gitt meg en dypere forståelse for hvordan det er å befinne seg i en ytterst presset situasjon. Jeg håper og tror at det vil gjøre meg bedre i fremtidige møter med familier som strever.

Jeg vil med dette få rette en stor takk til alle som har bidratt til at jeg nå kan si meg ferdig med dette prosjektet. Først en takk til informantene som modig bidro med detaljerte historier om vonde erfaringer. Takk til familie og venner som tålmodig har ventet på at jeg skal komme tilbake fra ett langvarig fysisk og mentalt fravær. Takk til arbeidsgiver(e) som har tilrettelagt ved behov, og gode kollegaer som har støttet, oppmuntret og korrigert på riktige tidspunkt. Til slutt vil jeg få takke min veileder Lena Augusta Ulfseth som har gitt meg gode konkrete råd, fått meg til å tenke gjennom valgene jeg har tatt underveis, og som ikke minst bare har vært en melding unna når jeg har stått fast.

Innhold

1	Innledning	11
1.1	Bakgrunn	11
1.2	Problemstillingen.....	12
1.3	Begrepsavklaringer.....	12
1.4	Oppgavens oppbygging.....	13
2	Kunnskapsstatus.....	15
2.1	Innledning.....	15
2.2	Barneverntjenestens virksomhet	15
2.3	Samvær som hovedregel.....	19
2.4	Gjennomgang av endringsarbeid de senere årene	21
2.4.1	NOU 2012:5	21
2.4.2	NOU2016:16	22
2.4.3	EMD	22
2.4.4	Nyere utredninger	23
2.5	Grunnlag for begrensninger i samvær	24
2.6	Eksisterende forskning om barns meninger om samvær	27
2.7	Oppsummering	29
3	Metode	30
3.1	Vitenskapsteoretisk utgangspunkt	30
3.2	Før intervjuene	31
3.2.1	Rekruttering	31
3.2.2	Utvalg.....	31
3.2.3	Samtykke.....	32
3.3	Gjennomføring av intervjuene.....	32
3.3.1	Intervju	32
3.3.2	Lydopptak.....	33
3.4	Bearbeiding av materialet etter intervjuene	34
3.4.1	Transkribering	34
3.4.2	Koding.....	35
3.4.3	Gruppering av koder (strukturere empirien)	35
3.5	Metodiske betraktninger.....	37
3.5.1	Validitet, reliabilitet, og generaliserbarhet	37
3.5.2	Potensielle feilkilder.....	38
3.5.3	Om Forandringsfabrikken	38
3.5.4	Etikk.....	39

4	Funn	41
4.1	Sammensatte årsaker leder frem til en vanskelig beslutning	41
4.1.1	Oppvekst	41
4.1.2	Foreldrenes fungering	43
4.1.3	De samvær som har vært	44
4.1.4	Utfordringer med å vekte ulike hensyn.....	44
4.2	Betydningen av andre relasjoner	45
4.2.1	Søsken	45
4.2.2	Øvrig familie.....	47
4.3	Barneverntjenesten kan spille en viktig rolle for utfallet av samvær.....	48
4.3.1	Medvirkning.....	48
4.3.2	Tiltak.....	50
4.3.3	Relasjon.....	51
4.4	Oppsummering	52
5	Diskusjon.....	54
5.1	Kompleksitet	54
5.2	Ulike faktorerers betydning kommer an på hvilket perspektiv man tar	55
5.3	Forholdet til øvrig familie.....	58
5.4	Forventninger til barneverntjenesten	61
6	Oppsummering med refleksjoner	65
	Referanseliste	67
	Vedlegg.....	71

1 Innledning

Barneverntjenestens oppgave er å sikre barn og unges oppvekstvilkår, jf Lov om barnevern §1-1 *Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid...* (Barnevernsloven, 2021). I all hovedsak bistår barneverntjenesten med frivillige hjelpetiltak i hjemmet, men etaten er også tillagt en kontrollfunksjon med maktmidler. At det ikke skal anvendes mer makt enn nødvendig er grunnleggende for barneverntjenestens arbeid, og dette er gjennomgående i alt fra etiske retningslinjer, til lovverk. I noen tilfeller er det imidlertid påkrevd med sterkere virkemidler for at barn skal få sine behov dekket i tilstrekkelig grad. Som ett minimum kan da tenkes motivasjonsarbeid eller eventuelt pålegg om hjelpetiltak. I noen tilfeller er det nødvendig med omsorgsovertakelse av barnet. Selv ved omsorgsovertakelser er man opptatt av at inngripen skal være minst mulig, og barn og foreldre har som hovedregel rett til jevnlig kontakt med hverandre. Kun i særlige tilfeller kan det være aktuelt å sterkt begrense, eller helt avskjære denne kontakten.

1.1 Bakgrunn

Bakgrunnen for denne masteroppgaven var ett ønske om å se nærmere på saker hvor barn og foreldre ikke har samvær etter omsorgsovertakelse etter Lov om barnevern. I de senere år har det vært en rekke saker i den Europeiske menneskerettighetsdomstolen, noe som har bidratt til å sette søkelys på dette med samvær. Norge har fått kritikk for å tildele for lite samvær, eller at samvær blir gitt etter fastsatte normer uten tilstrekkelige vurderinger. I mange år har man forholdt seg til en norm på 3-6 samvær pr år ved langvarige plasseringer, men dette fokuset på antall ønsker man nå å gå bort fra. I forbindelse med at flere saker som nevnt er blitt behandlet i den europeiske menneskerettighetsdomstolen, har jeg blitt oppmerksom på en rekke medieoppslag med kritisk blikk på Norsk barnevern. Jeg har undret meg over om disse medieoppslagene kan bidra til en tanke om at vi fremover må tildele mer samvær i saker om omsorgsovertakelse, og at det igjen blir antall samvær som kommer i fokus fremfor de individuelle og grundige vurderingene som må til.

Gjennom femten års arbeid i kommunal barneverntjeneste har jeg flere ganger møtt barn og ungdom som ikke ønsker å ha samvær med sine foreldre, og jeg ønsker med denne oppgaven å bidra til at disse barna får en stemme. Jeg har derfor søkt kunnskap fra seks unge voksne gjennom å denne å intervju de om deres opplevelser og erfaringer retrospekt, for slik å kunne fremme barnas perspektiv. Mitt ståsted er fenomenologisk, og studien er gjennomført kvalitativt. Målet med prosjektet er å bidra til å få belyst hva som kan føre til at barn nekter samvær ved hjelp av empiri fra feltet.

Inntrykket er at det tidligere var lite litteratur om fravær av samvær i barnevernssaker. Noe begrenset fantes det litteratur som omhandlet saker som var behandlet etter lov om barn og foreldre, hvor barnet da bodde hos den ene og ikke hadde samvær med den andre. De senere år har temaet imidlertid fått større oppmerksomhet, og i arbeidet rundt

ny barnevernlov og der tilhørende retningslinjer og veiledere, er det også belyst at samvær ikke alltid er til barnets beste.

1.2 Problemstillingen

Min forforståelse og for så vidt erfaring tilsa at barn har en tendens til å havne i krysningen mellom jurister, psykologer, barnevern og fortvilte foreldre, hvor alle disse «roper med utestemme» og barnas stemmer dermed blir lite hørbare. Kanskje er det slik at først når barna er over 15 år og har egen advokat og selv kan si klart ifra hva de vil, at de blir hørt? Jeg har selv erfaringer med små barn som tydelig sier ifra at de ikke vil ha samvær, men at det likevel blir lagt på at barneverntjenesten ikke har gjort tilstrekkelig for å motivere barnet. På en annen side er det slett ikke alle barn som sier tydelig ifra, eller som engang er bevisst en oppfatning om temaet. Heller ikke når de blir eldre. For å belyse problemstillingen ønsket jeg bistand fra barn/ungdom som selv hadde erfaringer knyttet til dette temaet.

Problemstillingen som søkes belyst falt ned på **hva kan gi grunnlag for å nekte samvær sett fra barnas perspektiv?** For å finne ut av dette ville jeg intervju informantene for å høre hvordan de hadde kommet frem til denne beslutningen. Det ville være nyttig å få ett innblikk i deres opplevelse av prosessen, hvordan avgjørelsen har oppstått og om de har blitt lyttet til. Jeg ønsket å høre hva som har vært lett og hva som har vært vanskelig. Jeg var også nysgjerrig på om ungdommene har kontakt med annen familie som kan veie opp for mangelen ved å ikke ha samvær med foreldre, og hvilke tanker de har om potensielle fremtidige endringer.

1.3 Begrepsavklaringer

Gjennom denne masteroppgaven vil det bli benyttet en rekke begrep og uttrykk som er mer eller mindre vanlige i barnevernfaglig arbeid. Jeg vil derfor kort redegjøre for noen av de som vil være mest sentrale i den videre teksten.

Tema for denne oppgaven er **samvær**. Samvær forstås som å være sammen med, og det er også slik loven tidligere har lagt opp til forståelsen av dette begrepet slik jeg ser det. Tidligere har barn og foreldre også hatt anledning til å ringe hverandre utover de fastsatte samvær, men de senere år har den teknologiske utviklingen gitt muligheter til enda mer **kontakt**. Det har i tråd med utviklingen blitt mer fokus på denne muligheten, og begge begrepene er nå tatt inn i den nye barnevernsloven (2021). Gjennom denne oppgaven vil begrepene brukes litt om hverandre.

Barn defineres i norsk lov som personer under 18 år. I denne oppgaven er begrepet barn også brukt om den rollen man har i forhold til foreldre. I grunnlaget for at informantene har hatt kontakt med barneverntjenesten ligger det at de på det tidspunktet har vært under 18 år, og i behov av ivaretagelse. Samvær fastsettes da også kun frem til barn blir voksne. På tidspunktet for undersøkelsen er de dog over 18 år og per definisjon voksne, men de er likevel sine foreldres barn uavhengig av hvor gamle de er. Gjennom oppgaven vil jeg benytte barn/ungdom når det handler om mer generelle vendinger, og ungdom/informant når det gjelder konkret de jeg har intervjuet.

Foreldre kan benyttes om både biologiske foreldre og fosterforeldre. Det kommer an på hvordan de aktuelle informantene har valgt å benevne de. I denne oppgaven vil jeg imidlertid bruke begrepet foreldre om de biologiske foreldrene til barnet. Selv om

informantene skulle benevne eventuelle fosterforeldre som foreldre, vil jeg skrive fosterforeldre i teksten for å gjøre ett tydelig skille.

De ansatte i barneverntjenesten med ansvar for å følge opp barnet vil jeg benevne som **Saksbehandler**. Begrepet er valgt for å bruke det samme betegnelsen gjennom hele oppgaven, og fordi det er det jeg selv er mest bekvem med. Stillingsbetegnelsen varierer utfra hvor den enkelte er ansatt, og kan for eksempel være kontaktperson, saksbehandler, kurator eller konsulent. Informantene i oppgaven brukte stort sett saksbehandler eller kontaktperson.

1.4 Oppgavens oppbygging

Innledningsvis beskrives utgangspunktet for denne masteroppgaven. Deretter presenteres problemstillingen **hva kan gi grunnlag for å nekte samvær sett fra barnas perspektiv?**, med noen innledende refleksjoner rundt egen forforståelse. Videre redegjøres det for hvordan noen sentrale begreper blir benyttet i oppgaven, og hvordan oppgaven er bygd opp.

Andre kapittel oppsummerer kunnskapsstatusen på dette feltet. Her presenteres først barneverntjenestens virksomhet for å gi en oversikt over hvordan det jobbes. Deretter gjennomgås hva som er grunnlaget for at det som hovedregel fastsettes samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. Videre beskrives forskjellen på ny og gammel barnevernlov vedrørende samvær, samt NOUer, rapporter og føringer fra EMD som har ledet frem til endringene som nylig har trådt i kraft. Deretter gis en gjennomgang av hva som kan være faglige grunnlag for å begrense eller stanse samvær. Og til slutt i kapitlet vises det til forskning som har løftet barnas stemmer vedrørende samvær.

Tredje kapittel beskriver den metodiske tilnærmingen til problemstillingen. Først redegjøres for det vitenskapsteoretiske ståstedet, og mer om utgangspunktet for oppgaven. Videre hvordan empirien er fremskaffet via kvalitative intervjuer, og deretter bearbeidet og analysert etter inspirasjon fra stegvis deduktiv induktiv metode. Til slutt i dette kapitlet gjøres det noen betraktninger rundt styrker, svakheter og etiske spørsmål.

Fjerde kapittel presenterer de funn som har utmerket seg gjennom analysen av det empiriske materialet. Kapitlet er inndelt i tre hovedfunn, med tilhørende underkategorier;

1. Det er sammensatte årsaker som leder frem til ungdommenes avgjørelse. Herunder erfaringer fra informantenes oppvekst, foreldrenes fungering, erfaringer fra gjennomførte samvær og utfordringer med å velge mellom ulike hensyn.
2. Relasjoner til øvrig familie kan være både viktig og vanskelig. Herunder presenteres betydningen av søsken, samt utfordringer knyttet til å opprettholde ønsket kontakt. Det beskrives også relasjoner til øvrig familie, hvor spesielt besteforeldre løftes som vanskelig.
3. Barneverntjenesten kan spille en viktig rolle for utfallet av samvær. Innunder dette hovedfunnet fremkommer funn som omhandler informantenes medvirkning, erfaringer av tiltak og relasjon til barneverntjenesten. Informantene formidler ulike erfaringer, og det fremkommer at barneverntjenestens håndtering av saken kan ha vært en medvirkende faktor for utfallet.

I det femte kapitlet diskuteres funn opp mot den kunnskap som finnes fra før. Drøfting gjennomføres i lys av kunnskap om kompleksitet for å bidra til bedre fokus på sammensatt problematikk.

Sjette kapittel er en oppsummering med avsluttende refleksjoner.

2 Kunnskapsstatus

2.1 Innledning

Denne masteroppgaven søker mer kunnskap om ungdommers erfaringer, tanker og meninger i forbindelse med at de selv ikke har ønsket samvær med sine biologiske foreldre. I dette kapitlet gjennomgås hva som danner bakteppet for det vi vet om temaet pr i dag.

Barneverntjenestens arbeid spenner helt fra forebygging til svært alvorlige saker, og samvær utgjør kun en liten del av barneverntjenestens totale oppgaver. Det vil for ordens skyld først redegjøres for hvordan barneverntjenesten jobber generelt, hvordan lovverket gir retningslinjer for samvær og hvordan barneverntjenesten jobber med tanke på samvær.

Videre vil det gjennomgås hva som ligger til grunn for at samvær er en hovedregel.

Min interesse for temaet samvær kom blant annet som følge av at flere barnevernssaker ble behandlet i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) med påfølgende mediedekning og kritikk mot barneverntjenesten. Den lovendring som skjer nå kan kanskje oppfattes som et resultat av dette, men har i realiteten vært arbeidet med i lengre tid. Det vil derfor redegjøres for sentrale deler av de senere års endringsarbeid i kronologisk rekkefølge. Det legges sterke føringer for barneverntjenestens arbeid gjennom lovverk og juridisk praksis. Det er således sentralt å se på utviklingen rundt synet på samvær de senere årene.

Deretter gjennomgås momenter som kan ligge til grunn for å nekte samvær. Til slutt vises det til eksisterende forskning om hva barn mener om samvær.

2.2 Barneverntjenestens virksomhet

Barnevernet i Norge er organisert delvis kommunalt og delvis statlig. Det kommunale barnevernet jobber direkte med familiene, og har oppgaver som blant annet forebygging, utredning, hjelpe- og omsorgstiltak samt oppfølging. Det statlige barnevernet er inndelt i barne-, ungdoms- og familie-direktoratet (BUF-dir) som er ett sentralt organ, og fem regionale enheter; barne-, ungdoms- og familie- etaten (BUF-etat). BUF-etat har som oppgave å bistå kommunene. BUF-dir arbeider overordnet med blant annet lovtolkninger, forskning, informasjon, veiledere og retningslinjer. BUF-dir jobber også med å utvikle barnevernspolitikken. Det politiske fokuset på kvalitet og kompetanse har ført til barnevernsreformen som ble iverksatt i januar 2022. (BUFdir, 2022)

For barneverntjenesten, den kommunale delen av barnevernet, starter gjerne sakene det jobbes med ved at det blir sendt inn en bekymringsmelding. Dersom bekymringsmeldingen besluttet undersøkt, vil det vanligvis bli gjennomført en undersøkelse i løpet av 3 måneder. Noen ganger kan fristen utvides til 6 måneder. I løpet

av undersøkelsen vil det som oftest bli snakket med barn og foreldre, gjennomført hjemmebesøk og innhentet informasjon fra instanser som kjenner familien. Formålet med undersøkelsen er å kartlegge hvorvidt det er behov for tiltak. I noen tilfeller finner barneverntjenesten forhold som gjør det nødvendig å overta omsorgen for barnet. Dette kan gjøres enten frivillig eller ved at saken må legges frem for Barneverns- og helsenemnda (tidligere Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker). Dersom omsorgsovertakelsen blir vedtatt skal det også tas stilling til kontakten mellom barn og foreldre etter flytting. Loven gir føringer for barneverntjenestens arbeid fra start til slutt, slik som her beskrevet.

01.01.2023 ble Lov om barnevern (barnevernsløven) av 2021 iverksatt. Før dette har det vært Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 1992 som har vært gjeldende. For denne oppgavens informanter er det altså den gamle barnevernloven som har vært gjeldende vedrørende samvær, siden informantene har blitt voksne før den nye barnevernsløven ble iverksatt.

I den tidligere barnevernloven sto følgende om samvær;

§ 4-19. Samværsrett. Skjult adresse.

Barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre.

Når det er fattet vedtak om omsorgsovertakelse, skal fylkesnemnda ta standpunkt til omfanget av samværsretten, men kan også bestemme at det av hensyn til barnet ikke skal være samvær. Fylkesnemnda kan også bestemme at foreldrene ikke skal ha rett til å vite hvor barnet er (Barnevernloven, 1992).

Videre sa lovteksten noe om at «Andre som har ivaretatt den daglige omsorgen for barnet i foreldrenes sted» og «Barnets slektninger» kan be om samvær under gitte vilkår (Barnevernloven, 1992). Søsken er omtalt slik;

§ 4-16. Oppfølging av vedtak om omsorgsovertakelse

... barneverntjenesten skal, der hensynet til barnet ikke taler imot det, legge til rette for samvær med søsken...(Barnevernloven, 1992).

I den nye loven er samvær inntatt som ett eget kapittel, kapittel 7, og er dermed mer omfattende beskrevet, selv om noe av ordlyden er lik som tidligere.

§ 7-1. Rett til samvær og kontakt

Barn og foreldre har rett til samvær og kontakt med hverandre, hvis ikke noe annet er bestemt (Barnevernsløven, 2021).

I den nye loven er det tydeligere krav til vurderinger og begrunnelser enn tidligere, slik som her;

§ 7-2. Vedtak om samvær og kontakt med foreldre

Når det er truffet vedtak om omsorgsovertakelse, skal barneverns- og helsenemnda fastsette samvær mellom barnet og foreldrene. Nemnda kan sette vilkår for samværet, herunder bestemme at det skal føres tilsyn under samværet.

Nemndas vedtak om samvær skal baseres på en konkret vurdering. Det skal blant annet tas hensyn til barnets behov for beskyttelse, barnets utvikling, samt barnets og foreldrenes mulighet til å opprettholde og styrke båndene mellom seg. Samvær skal være til barnets beste.

Bare når det foreligger sterke og spesielle grunner, kan nemnda bestemme at samværet skal begrenses sterkt eller falle helt bort. På samme vilkår kan nemnda ved å treffe vedtak om skjult adresse også bestemme at foreldrene ikke skal ha rett til å vite hvor barnet er.

På samme vilkår som for samvær kan nemnda fastsette begrensninger i annen kontakt mellom barn og foreldre.

Den som har forbud mot kontakt med et barn etter straffeloven § 57 eller straffeprosessloven § 222 a, kan ikke ha samvær eller kontakt med barnet etter denne loven, med mindre forbudet gir adgang til dette (Barnevernsloven, 2021).

For samvær og kontakt med andre enn foreldre beskrives de samme vilkår som tidligere, mens barneverntjenesten har fått større forpliktelser når det gjelder blant annet søsken.

*§ 7-5. Samvær og kontakt med søsken og andre nærstående
Barneverntjenesten skal sørge for at barnet gjennom samvær og kontakt kan opprettholde og styrke bånd til søsken og andre som har et etablert familieliv og nære personlige bånd til barnet. Samvær skal være til barnets beste (Barnevernsloven, 2021).*

Barneverntjenesten bør vurdere forholdet mellom barn og foreldre og hva barnet er utsatt for, hvilken påvirkning samværet vil ha på barnet, foreldrenes situasjon, og hvordan foreldrene forholder seg til veiledning før det fastsettes samvær. (Stang og Baugerud, 2018, s.35)

Selv om barneverntjenesten ofte må overlate selve beslutningen til nemnd eller rettssystem, må det altså gjøres omfattende vurderinger rundt både juridiske, psykologiske, familiære, og praktiske forhold. Det er en krevende øvelse å se den fullstendige helheten, samt vekte alle de nødvendige hensyn. Barneverntjenesten bør ha en tett dialog med de involverte, i form av flere samtaler og kontaktpunkter.

I en studie gjennomført blant 150 fosterbarn oppga samtlige at de ønsket medvirkning vedrørende samvær (Sinclair, Wilson og Gibbs, 2001). En utfordring kan være at meninger kan endre seg, og noen ganger i raskere tempo enn andre rundt kan klare å henge med i. Noen ganger kan også barn etterspørre mer samvær enn de klarer å håndtere, særlig rett etter flytting til fosterhjem (Sen og Broadhurst, 2011 i Stang og Baugerud, 2018, s.34)

Når barneverntjenesten skal snakke med barn om samvær er det viktig å ha tilstrekkelig kunnskap om hva barnet har forutsetning for å kunne forstå utfra alder, situasjon og

erfaringer. Evnen til relasjonstenkning, abstraksjon og resonnering på modent nivå er for eksempel ikke etablert før midt i tenårene (Koch og Walstad, 2005 i Stang og Baugerud, 2018 s.25).

I tillegg til samtaler med barnet må det også snakkes med foreldre eller andre som skal ha samværet, fosterforeldre eller institusjon, og kanskje andre involverte også. Det er gjerne også praktiske hensyn å klarlegge, for eksempel om barnet må ha fri fra skole eller barnehage, om det må tilrettelegges med lokale, transport, økonomi, tilsyn etc. Alt dette arbeidet må resultere i en plan, og er lovfestet slik;

Barnevernsloven § 7-6: Barnevernstjenestens plan for gjennomføring av samvær og kontakt

Når barneverns- og helsenemnda har truffet vedtak om samvær, skal barnevernstjenesten ut fra en konkret vurdering av barnets behov utarbeide en plan for gjennomføring av samvær og kontakt med foreldre, søsken og andre nærstående, jf. §§ 7-2, 7-3 og 7-5. Planen er ikke et enkeltvedtak som kan påklages.

Barnevernstjenesten kan innvilge mer samvær enn det nemnda har fastsatt etter § 7-2 eller § 7-3, hvis det ikke er i strid med forutsetningene i nemndas vedtak. Barnevernstjenesten skal med jevne mellomrom undersøke om omstendighetene har endret seg, og vurdere om det er behov for å endre samværet (Barnevernsloven, 2021)

Dersom det ikke skal være samvær mellom barnet og foreldrene vil det likevel være behov for samtaler og kontaktpunkter med de involverte, noe som da også kommer innunder barneverntjenestens arbeidsoppgaver. Kanskje må det utarbeides en plan for hvordan kontakt skal opprettes på sikt dersom det er blitt lagt føringer for det i nemnd eller rett.

For å lette på barneverntjenestens arbeid finnes det både egne retningslinjer (Samvær-retningslinje for vurdering av samværsordning ved omsorgsovertakelse, 2023), og saksbehandlingsrundskriv med kapittel om samvær (Saksbehandlingsrundskrivet, 2022).

Austerberry *et.al.* (2013, i Stang og Baugerud, 2018) fant at barneverntjenesten hadde en viktig rolle i oppfølging og tilrettelegging av samvær. Ofsted fant at mange av fosterbarna ønsket hjelp fra barneverntjenesten til å opprettholde eller etablere kontakt med viktige personer for de (Ofsted, 2009). Skilbred og Moldestad (2010, i Stang og Baugerud, 2018) fant i sin undersøkelse at foreldre opplevde å få for lite informasjon om barnets dagligliv.

Oppfølging, tilrettelegging, bistand til kontakt og ivaretagelse av foreldre er kun noen få av mange eksempler på hva barneverntjenesten kan og skal bidra med, og som vil kunne ha innvirkning på samvær. Flere studier peker imidlertid på utfordringer både knyttet til å kunne tilby nødvendig hjelp, men også til barneverntjenestens mulighet til å prioritere dette (Stang og Baugerud, 2018).

Uavhengig av om det skal være samvær eller ikke vil det for barneverntjenesten alltid kunne finnes flere oppgaver og større muligheter for oppfølging. Som de tre ovennevnte eksemplene viser så vil det avhenge av hvem man spør og kanskje også hvordan man

spør. Som Stang og Baugerud påpeker så vil denne oppfølgingen i praksis begrenses av barneverntjenestens faktiske kapasitet.

2.3 Samvær som hovedregel

Når loven fastsetter en rett til samvær bygger det på en verdioppfatning om at samvær er viktig for barn. Dette ut fra det biologiske prinsippet og tanken om vern av den opprinnelige familien. Foreldrene har også rettigheter til vern av familien. Med dette som grunnlag er det eventuelle begrensninger i samværet som trenger begrunnelse, og ikke samværet i seg selv (Haugli og Havik, 2010, s.29).

Slik som lovverket også legger opp til, så har altså de aller fleste barn samvær med sine foreldre etter omsorgsovertakelsen. Konkret er det 89% av plasserte barn som har samvær (Havik, 2007 i Bunkholdt, 2017, s. 212), hvilket igjen betyr at det er ca 1 av 10 fosterbarn som ikke hadde samvær med foreldrene sine.

Det er først og fremst mødrene barna har samvær med. Av foreldre som ikke har samvær er det flest fedre. Både i Norge og andre land kommer de fleste barn som blir plassert fra familier hvor mor er omsorgsgiver alene (Haugli og Havik, 2010, s.59).

Det kan være ulike årsaker til plasseringen og derfor ulike formål for samvær og kontakt i de forskjellige tilfellene. For noen vil det være aktuelt å enten skape eller beholde en relasjon, for andre kan det dreie seg om å få en bedre forståelse av situasjonen eller hvor man kommer fra (Stang og Baugerud, 2018, s. 18).

Samvær skal dekke behov som å opprettholde kontinuitet, utvikling av tilknytning eller kjennskap til foreldre. Det kan også virke positivt inn på andre forhold som egosentrisitet, lojalitetskonflikter og sorg (Bunkholdt, 2017 s.212).

Forandringsfabrikken mener at målet for samvær bør være ett godt forhold mellom barnet og de biologiske foreldrene, at barnet skal bli kjent med foreldrene sine og at foreldrene får se barnet (SamværsProffene, 2011 i Stang og Baugerud, 2018, s. 32). På den måten kan samvær være en arena for relasjonsarbeid og bearbeiding for begge parter.

Hvilken kapasitet som finnes til samvær vil variere fra barn til barn. Rapporten til Stang og Baugerud viser til at det i hovedsak er de barna som har opplevd den mest alvorlige omsorgssvikten som plasseres ut av hjemmet, og gir eksempler på at de kan ha vært utsatt for vold, overgrep, vanskjøtsel og emosjonelle overgrep (Stang og Baugerud, 2018, s. 21). Dette medfører risiko for at fosterbarna kan ha utfordringer som emosjonsregulering og atferdsvansker, nevrobiologisk utvikling og sosial relasjoner (Stang og Baugerud, 2018, s.22). Det er derfor viktig at samvær og kontakt tilrettelegges på en slik måte at de gir god emosjonell støtte og oppleves stabile og trygge, da det ellers kan påvirke barnets utvikling på en negativ måte (Stang og Baugerud 2018, s. 23).

I de andre nordiske landene, samt England, er samvær lagt til grunn som ett utgangspunkt og barnet har også en lovfestet rett til samvær med andre nærstående i tillegg til foreldrene. Danmark har presisert at kontakten med familie og nettverk er en

vesentlig del av den samlede innsatsen som settes inn for barnet. I Sveriges lovforarbeider vises det til undersøkelser hvor barn gir uttrykk for å ønske mer kontakt med foreldre og søsken, samt at Fns barnekommite har lagt vekt på bevaring av barnets familiemiljø. Sverige har for eksempel også satt som mål at den enkeltes samhørighet med slektninger og andre nærstående skal fremmes (NOU2016:16, s.182-184). Det synes dermed å råde en enighet internasjonalt om at samvær i utgangspunktet er noe som er positivt, og som til og med kan være nødvendig for at barnet skal ha en positiv utvikling.

Når samvær skal vurderes har det tidligere i Norge vært hovedfokus på barnet og barnets foreldre. Ett barn kommer likevel sjeldent fra ett liv med kun foreldre og barnets øvrige familie og nettverk vil fremdeles ha en betydning for barnet etter plassering.

Fire av fem fosterbarn har søsken de ikke bor sammen med (Havik, 2007 i Bunkholdt, 2017, s.112.) Bunkholdt skriver at det de siste tiårene har pågått forskning for å kartlegge søskenforhold, og hvordan disse skal hensyntas ved plassering, uten at det har gitt noen tydelige føringer (Bunkholdt, 2017, s.113). Noen ganger blir søsken også plassert sammen. Fordeler ved å plassere søsken sammen beskrives som blant annet kontinuitet i livet og at søsken kjenner hverandre og deler erfaringer. Som ulempe nevnes blant annet den enkeltes omsorgsbehov, dårlig forhold mellom søsknene, ulik lojalitet til foreldrene, om de har uheldige roller i forhold til hverandre. (Bunkholdt, 2017, s.114).

Flere har forsket på søskenrelasjoner i barnevernssammenheng, og de vektlegges som viktige. De aller fleste barn som er plassert ønsker kontakt med søsknene sine (Selwyn, 2004 og Young og Neil, 2009, i Haugli og Havik, 2010, s. 139).

I en gjennomgang av flere studier ble det funnet at barn ønsket å se søsknene sine mer enn de fikk (Boyle, 2015 i Stang og Baugerud, 2018, s 38). Det er imidlertid viktig å vurdere også disse relasjonene før det besluttet samvær, slik som nevnt i forhold til søskenplasseringer.

Ikke alle søskenrelasjoner er gode, noen er direkte skadelige, og det må derfor kartlegges relasjoner, roller, og positiv/negativ innvirkning på barnet (Stang og Baugerud, 2018).

Det er i tillegg til søsken også flere relasjoner å vurdere.

Samvær med besteforeldre fungerer godt for de fleste fosterbarn (Neil, 2004, Sinclair, 2005 og Egelund, 2009 i Haugli og Havik, 2010 s.138).

Kontakten med besteforeldre, andre familiemedlemmer og venner blir også regnet som positivt for barnas tilknytningsbånd (Sen og Broadhurst, 2011 i Stang og Baugerud, 2018, s. 39). I all hovedsak viser forskning at slike relasjoner er viktige for barn for å opprettholde stabilitet og kontinuitet og at disse relasjonene kan være lettere enn den til foreldrene (Cleaver, 2000 og Moyers *et.al*, 2006, i Stang & Baugerud, 2018 s.39 og 40). Det er dog viktig å være oppmerksom på at gode relasjoner til noen kan gi konflikter med andre (Mackaskill, 2002 i Stang og Baugerud, 2018, s.40) og at den samlede samværsbelastning for barnet med tanke på antall treffpunkter totalt kan utfordre barnets behov for ro (Stang og Baugerud, 2018).

Utover de fastsatte samvær som innebærer fysisk kontakt, så er det også mulighet for barnet å opprettholde kontakt med både foreldre og andre via telefon eller sosiale medier. Denne kontakten er vanskeligere å regulere, men kan medføre en del av det

samme som fysisk samvær både når det gjelder positive effekter ved god kontakt og negative effekter ved mer uheldig kontakt (Stang og Baugerud, 2018, s.44)

2.4 Gjennomgang av endringsarbeid de senere årene

NOU 2012:5 kan sies å ha utgjort ett startskudd for dagens fokus på økt kvalitet i barneverntjenestens virke. Rapporten er resultat av at det ble oppnevnt et utvalg som skulle utrede blant annet betydningen av det biologiske prinsipp. Utvalget ble ledet av psykologen Magne Raundalen, og har blitt omtalt som Raundalen-utvalget.

2.4.1 NOU 2012:5

Utvalget beskriver at samværsrett er en følge av det biologiske prinsipp, da dette skal bidra til å opprettholde de biologiske bånd mellom barn og foreldre. En av utvalgets oppgaver var å se om barnets beste ble tilstrekkelig ivarettatt i forbindelse med samvær. Utvalget bemerker også at barn og foreldre gjerne har kontakt utenom samværsordningen også, via telefon, epost, osv (NOU2012:5). Her er det verdt å merke seg at denne NOUen nå er ti år gammel og at mye har skjedd på den tid med tanke på for eksempel utviklingen av sosiale medier. Det er det tatt høyde for det i den senere NOU2016:16 hvor det anbefales å iberegne den samlede kontakt, dette kommer vi tilbake til.

Raundalen-utvalget gjennomgikk de 14 høyesterettsavgjørelser som forelå vedrørende samværs spørsmål på tidspunktet for utredning. Av disse 14 var det kun nektet samvær i 2 saker. Disse to dommene er stadig referert til i litteraturen, og anses derfor som sentrale i vurderinger knyttet til samværsnekt. Dette er dommene Rt 2002 s 908 og Rt 2004 s 1046.

Utvalget har inntrykk av at det foretas en helhetsvurdering i sakene og at mange momenter spiller inn. Hva gjelder lagmannsretten opplevde utvalget at vurderingene knyttet til samvær var knappe, og at vurderingene dels fremsto standardiserte. Begge instanser vektla plasseringens varighet når det gjaldt utmåling av samvær, samtidig som barnets ønsker og reaksjoner ble tatt med i helhetsvurderingen (NOU2012:5).

Utvalget peker også på en rekke dilemmaer knyttet til samvær. Dette er at samvær kan forstyrre målsetning med plassering, det er vanskelig å balansere hensynet til foreldrene mot hensynet til barnet i vurderingene, og foreldre kan reise ny sak etter ett år selv om barnet er i behov av ro. På en annen side mener de at reduksjon av samvær kan redusere mulighetene for tilbakeføring, samvær kan bygge opp eller bevare tilknytning og samvær kan lindre sorg etter atskillelse og gi barn ro (NOU:2012:5).

I en brukerundersøkelse med intervju av 29 barn, vedrørende blant annet samvær sa *Flere av barna som ønsket mindre kontakt at hovedgrunnen var at møtene var slitsomme og at de ikke forsto hensikten med dem* (Oslo kommune, velferdsetaten 2010, i NOU 2012:5, side 110).

Det nevnes at det på dette tidspunktet er for lite forskning på samværsordninger til at man kan brukes som holdepunkt, men at ikke er grunn til å presse gjennom kontaktordninger når vurderingene taler imot (Bunkholdt, 2008 s.296, i NOU 2012:5, s. 110).

Utvalget viser til utviklingspsykologi og peker på betydningen av at samvær skal ta hensyn til barnets hverdag og barnets relasjonelle forhold. En av forutsetningene som legges til grunn for utviklingsfremmende samvær er at foreldrene aksepterer plasseringen (NOU 2012:5).

Utvalget konkluderer med at for barn over fire år så er det samværets kvalitet som er avgjørende for hyppighet og form og at det er barnet som skal tilgodesees ved samværsordninger. Utvalget anbefaler derfor å ta inn ordlyden *utviklingsfremmende tilknytningsprinsipp* i ny barnevernlov, og at det utarbeides retningslinjer for samvær (NOU2012:5).

2.4.2 NOU2016:16

To år etter Raundalenutvalgets utredning oppnevnte regjeringen ett nytt utvalg som skulle se på barnevernloven. Utvalget påpekte flere svakheter ved regelverket knyttet til hvem som skulle ha kontakt og reguleringen av denne kontakten (NOU 2016:16, s.18).

Utvalget har valgt å tilføye begrepet kontakt da samfunnsutviklingen har medført mer naturlig kontakt via andre plattformer enn det fysiske møtet. Utvalget legger til grunn ett utgangspunkt hvor barn har rett til kontakt med foreldre, søsken og andre nærstående (NOU2016:16, s.178). Videre beskriver utvalget de gjeldende regler ved at det ikke skal fastsettes samvær som er uheldig eller til skade for barnet og at fylkesnemnda kan vedta at samvær skal gjennomføres med tilsyn der det er behov for å avverge skade eller fare for barnet (NOU2016:6, s.180).

De svakheter utvalget påpekte gjaldt blant annet hvem som har rett til kontakt. Søskens rettigheter har vært drøftet av flere og det synes å råde en enighet om at dette området må styrkes. Det er imidlertid ikke gitt på hvilken måte, da det også kan oppstå noen dilemmaer ved å tilkjenne noen rettigheter. Nytt siden NOU2012:5 er at det i 2013 ble inntatt en setning i barnevernloven om tilrettelegging for samvær med søsken (NOU2016:6, s.181) Utvalget påpeker at *relasjonen mellom barnet og andre nærstående kan være god og ha positiv betydning for barnet, selv om relasjonen mellom foreldre og barn er vanskelig* (NOU2016:16, s.186).

Utvalget foreslår egen bestemmelse for å kunne begrense kontakt med foreldrene der det vurderes å være nødvendig, hvor noen av vurderingstema er formål/varighet, barnets ønsker og reaksjoner samt foreldrenes egenskaper. Utvalget påpeker at kontakt ikke bør gjennomføres mot barnets vilje (NOU2016:16, s.189). Det må likevel foreligge særlig tungtveiende grunner for å nekte kontakt, og utvalget viser til at EMD har brukt ordlyden *spesielle og sterke grunner* (NOU2016:16, s.190)

2.4.3 EMD

I 2016 kom «det norske barnevernet under lupen» ved at fem saker ble tatt inn i EMD på kort tid. Emberland påpekte at dette var et omfang som burde påkalle oppmerksomhet (Emberland, 2016). Emberland er regjeringsadvokaten som har representert Norge i de sakene som er blitt ført for den europeiske menneskerettighetsdomstolen de senere årene. Han skrev i sin artikkel at gjennomgangstonen i kritikken mot den norske barneverntjenesten var for stor grad av inngripen i forholdet mellom barn og foreldre, på

bekostning av foreldrenes interesser (Emberland, 2016).

Norges institusjon for menneskerettigheter publiserte 21.12.2020 rapporten «Hvorfor dømmes Norge i EMD, en statusrapport om barnevernfeltet» Formålet med rapporten var en oppsummering av sakene, og hva som kunne utledes fra disse. På tidspunktet for rapporten var det tatt inn 39 saker for EMD, fattet dom i 9, og Norge var kun helt frikjent i 2 (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020).

Barne-ungdoms- og familiedirektoratet har en oversikt på avgjørelsene fra EMD. Der kan man se at etter 20. desember 2020 har falt dom i 15 saker til. Av disse er det en av sakene fra ovennevnte rapport som har blitt behandlet på nytt i storkammer. I disse 15 sakene er det funnet krenkelser i 8, 3 er avvist, 2 er ikke kommunisert til Norge da det er vurdert som at det åpenbart ikke har forekommet krenkelser, og i 2 av sakene er Norge frifunnet. Etter 2020 har de fleste sakene blitt behandlet i forenklet form da spørsmålene tidligere har blitt behandlet slik at det i praksis er tilstrekkelig avklart (Bufdir, 2022).

Norges institusjon for menneskerettigheter skriver i sin rapport at sakene for EMD handler om å sette spørsmålet om forholdsmessighet på spissen, da retten til familieliv jf. Artikkel 8 gjelder både for foreldre og barn. Barnets beste skal veie tyngst, og man vet på en side at det er best for barn å opprettholde familieband og på en annen side at barns beste er å sikres en utvikling i ett sunt miljø. Det kreves likevel en balansert vurdering av barnets beste opp mot foreldrenes kryssende rettigheter. EMD har i flere av sakene uttrykt at de er kritiske til at Norge har forlatt målet om gjenforening mellom barn og foreldre for tidlig, eller uten tilstrekkelig begrunnelse. EMD skriver at målet om gjenforening kan oppgis dersom foreldrene er særskilt uegnet, en gjenforening kan skade barnets helse og utvikling, eller om det har gått betydelig tid siden omsorgsovertakelsen. EMD har brukt ulike formuleringer i sine avgjørelser vedrørende barnets beste – vurderingene, og noen av disse er begrepene «undue hardship», «regular contact...compatible the childs best interest», «well-being was not put at risk» og “which he would find disturbing” (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020).

Spesielt “undue hardship” har blitt kommentert av mange i ettertid. Begrepet kan tolkes, og kan virke strengere enn barnets beste begrepet og samtidig mildere enn å sette vilkår om skade. Av de mildere tolkningene er for eksempel at det kan åpne for en prioritering helt ned til barnets behov for ro og stabilitet (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020).

I andre enden av skalaen stilte Kirsten Sandberg spørsmål, etter Høyesterettsdom i 2020, om det var riktig å vurdere urimelig belastning som at samvær skal gis inntil tålegrense (Kvalø, 2022). Høyesterett presiserte deretter i 2021 at samvær ikke skal legges nært opp til denne grensen og at det ikke skal gis samvær som skader barnets helse og utvikling (Kvalø, 2022). Kjernen er fremdeles at vurderinger og begrunnelser må være tydeligere for å tilfredsstille EMDs standard, uttrykk som for eksempel barnets sårbarhet må utdypes og jo større inngripen som gjøres i familien desto strengere prøvning skal bli gjort (Kvalø, 2022).

2.4.4 Nyere utredninger

Som en oppfølging av NOU2016:16 ba Barne- og likestillingsdepartementet om en

utredning for å få ett bedre kunnskapsgrunnlag rundt samvær til den nye barnevernsloven. Resultatet ble rapporten «Samvær etter omsorgsovertakelse, en barnefaglig og juridisk utredning» utarbeidet av Stang og Baugerud ved OsloMet, publisert i 2018. Denne rapporten tok for seg både det psykologiske og juridiske perspektivet rundt samvær, og hadde en grundig gjennomgang av litteratur på området. Hovedvekten ble lagt på vurderingen av barnets beste. Rapporten oppsummerer tolkningen av begrepet barnets beste med at det er vagt, vidt og komplekst. For å komme frem til barnets beste må det vurderes både hvordan barnet er nå, men også i fremtiden, samt at biologiske, sosiale, miljømessige og kulturelle forhold må iberegnes (Stang og Baugerud, 2018, s. 17).

Det tar likevel tid å innarbeide og etablere ny praksis. I 2018 kom en justering i barnevernloven, hvor det ble større krav til begrunnelser i Fylkesnemndas vedtak. I etterkant av dette ble 91 Fylkesnemndssaker fra perioden lovendringen trådte i kraft, og ut 2019, gjennomgått. Konklusjonen var at fastsettelsen av samvær, med både antall og varighet, fremsto som tilfeldig og at det ikke ble tatt hensyn til barnets faktiske kapasitet eller foreldrenes samværskompetanse (Gerdtts-Andresen, 2020).

I mars 2020 ga Høyesterett en avklaring på Norsk rettstilstand som følge av EMD-dommene, ved behandling av tre saker om samvær i storkammer. Betydningen av konkrete individuelle vurderinger ble vektlagt. 37 fylkesnemndsvedtak og 32 dommer fra lagmannsretten i perioden fra Høyesterettsdommene og ut 2020 ble deretter gjennomgått av Ingunn Festøy Alvik og konklusjonen av denne undersøkelsen er at Norsk praksis nå er i henhold til EMD. Alvik Beskriver i sin rapport noen utfordringer som fremdeles står igjen. Dette er at terskelen mellom «barnets beste» og «urimelig belastning» fremstår som noe uklar, og hun spør om gjenforeningsmålet burde forlates oftere da dette kun er forlatt i 10 av 68 saker. Hun oppfatter også at vold og overgrep vurderes i liten grad fordi man ikke vil komme i konflikt med uskyldspresumpsjonen i straffesaker. Videre beskrives ett noe ulikt fokus i nemnd og rett, som kan henge sammen med hvor lang tid det har gått mellom behandlingene. Gjenforeningsmålet står sentralt i Fylkesnemnda, og ved lite sannsynlighet for gjenforening vektlegges ro og kontinuitet, mens ved sannsynlig gjenforening gis samvær opp mot tålegrense. Lagmannsretten har mer tatt utgangspunkt i «urimelig belastning» og vurderer barnets reaksjoner og foreldres kompetanse (Alvik, 2021).

2.5 Grunnlag for begrensninger i samvær

Noen ganger kan det vurderes at samvær ikke er til barnets beste, hvilket er tema for denne oppgaven hvor informantene selv ikke har ønsket samvær.

Fagfolk kan imidlertid ha ulik tilnærming til hva de vurderer problematisk ved samvær.

En studie gjennomført i 2013 peker på flere forhold som er utfordrende med samvær. Disse utfordringene spenner helt fra at barnet kan utsettes for fare, til at det handler om mindre forhold som manglende matsservering under lange samvær eller at samværet kommer i veien for eksempelvis fritidsaktiviteter (Atwool, 2013 i Stang og Baugerud, 2018, s. 36).

Mange såkalt problematiske forhold vil kanskje falle inn under hva man vanligvis forsøker å endre ved hjelp av støtte og veiledning, mens noe vil være en del av vurderingen som

leder frem til en konklusjon om begrenset samvær eller at samvær skal bortfalle helt.

Haugli og Havik deler grunner for at samvær skal kunne nektes opp i fire kategorier.

Disse er;

- At barnet er utsatt for vold og/eller overgrep
- At foreldre ikke aksepterer plassering og/eller snakker negativt om fosterhjemmet
- rømningsfare
- om barnet aktivt eller passivt vegrer seg

(Haugli og Havik, 2010, s. 126).

Når det gjelder grunnlag for nekting av samvær viser Haugli og Havik til de samme to høyesterettsavgjørelser; Rt 2002 s 908 og Rt 2004 s 1046, som tidligere nevnt i forbindelse med NOU2012:5.

Grunnlaget i den første var mors psykiske forstyrrelser hvor det ville utsette barnet for stor risiko for skade. I den andre var grunnlaget at barnet trolig hadde hjerneskade som følge av grov vold fra foreldrene og hun selv viste at hun ikke ønsket samvær (Haugli og Havik, 2010 s. 30 og 31).

Disse Høyesterettsdommene legger en juridisk ramme for samværsnekt. En annen sentral dom om samvær er den såkalte Jakobdommen fra 2017, hvor det beskrives livstruende mishandling av barnet, men hvor det likevel besluttes samvær. Denne dommen er i etterkant kritisert av flere, og utfra denne kritikken lister Stang og Baugerud opp fem sentrale vurderingsmomenter;

- Vurderingen av barnets beste må vurderes utfra konkrete individuelle hensyn
- mishandling og alvorlig omsorgssvikt må tillegges betydelig vekt
- Det biologiske prinsipp må gis konkret innhold ut fra barnets behov
- EMDs praksis med sterke og spesielle grunner gjelder ikke nødvendigvis der det er liten tilknytning
- Sterke og spesielle grunner er ikke ett tilleggsvilkår til barnets beste

(Stang og Baugerud, 2018 s. 75).

Markus Jerkø er en av de som har kritisert avgjørelsen i Jakob-saken, og påpeker at manglene presenterer ett ensidig juridisk perspektiv og argumenterer for de menneskelige aspektene i slike avgjørelser (Jerkø, 2018).

I en studie av samvær etter lov om barn og foreldre, ble det gjennomgått saker fra lagmannsrettene fra 2012. I ni av disse sakene ble det bestemt at det ikke skulle være samvær. I to av sakene var hovedårsaken risiko for overgrep, i to av sakene var hovedårsaken konflikt mellom foreldrene, og i de resterende fem var det barnets eget ønske som ble avgjørende (Skjørten, 2016 s.113).

Skjørten skriver videre at barn skal beskyttes mot vold og overgrep, og at det fremgår av lovforarbeidene at det bør legges vekt på overgrepets omfang og alvorlighetsgrad, skadevirkning for barnet, risiko for nye overgrep og om volden går ut over bostedsforelderens omsorgsevne. Det presiseres også at dersom bostedsforelder og barnet bor på sperret adresse skal samvær nektes (Skjørten, 2016, s.110). Det vil nok være en forskjell på saker som er behandlet etter Lov om barn og foreldre, og etter Lov om barnevern, basert på det faktum at etter det ene lovverket vil det biologiske prinsipp allerede være ivaretatt ved at barnet bor med den ene forelderens. Likevel kan det gi en pekepinn på hva som kan være mulige hensyn og aktuelle begrunnelser for å nekte samvær.

For at det i det hele tatt skal være en diskusjon om samvær, så ligger det til grunn at det foreligger forhold som er såpass alvorlige at det er nødvendig med en omsorgsovertakelse. I dette ligger det da en mulighet for at barnet har med seg sterke opplevelser hjemmefra.

Hva barnet har opplevd tidligere, hvilke relasjoner det har hatt og om det har opplevd traumer, er noe det er viktig å kartlegge før beslutninger om samvær og kontakt. Slike belastninger over tid som kan defineres som utviklingstraumer, kan bringes frem igjen ved samvær og kontakt og kan igjen være kilde til ulike reaksjoner man kan se på barnet. Dette selv om kontakten tilsynelatende ser god ut og det ikke synes reaksjoner der og da (Stang og Baugerud, 2018. s.30).

Barnets egen mening er det første som skal vektlegges i vurderingen av barnets beste, og i Danmark skal barn gis rett til å kunne nekte samvær. Noen mener at dette blir å legge for mye ansvar på barnet (Kvalø, 2022). Stang og Baugerud sier at avhengig av barnets alder og tidligere erfaringer, vil det i situasjoner hvor barnet motsetter seg samvær likevel være et signal om at samvær ikke vil være til barnets beste (Stang og Baugerud, 2018, s.78). Stang og Baugerud fastslår at barn ikke skal tvinges til samvær, hverken fysisk eller psykologisk, men påpeker at det er en uklar grense mellom motivering og tvang (Stang og Baugerud, 2018, s.80). Oppsummeringsvis sier de at barn som er under omsorg grunnet foreldrenes omsorgssvikt vil ha ett større behov for ro og trygghet enn andre barn, og at både direkte vegring og indirekte ved reaksjoner må tas på alvor og undersøkes. Likevel viser en gjennomgang av dommer at barnets motstand må ha vært tydelig og over tid for å tillegges vekt i praksis (Stang og Baugerud, 2018, s.83).

Bunkholdt viser til at konklusjonen pr 2017 er at det ikke er grunn til å presse gjennom kontaktordninger når sunn fornuft eller erfaringer taler imot det, og refererer Backe-Hansen med flere sin konklusjon fra 2010; at generelt mangler det vi kan kalle prosessorientert og erfaringsbasert kunnskap om hva kontakt betyr for barn, foreldre og fosterforeldre, og hvordan samvær kan tilrettelegges på en slik måte at de fungerer positivt for alle parter – eventuelt når samvær ikke er ønskelig eller tilrådelig – og konsekvensene av det (Backe-Hansen, 2010 s.75 i Bunkholdt, 2017, s. 219).

Ett gjennomgående tema i vurdering av samvær er plasseringens varighet. Lindboe mener samværsnekt bare kan skje hvis barnet skal være varig plassert (Lindboe, 2003 i Bunkholdt, 2017, s.229). Haugli og Havik skiller også på kortvarige, uavklarte og langvarige plasseringer, og beskriver at formålet med samvær er knyttet opp mot tidsperspektivet enten det gjelder å opprettholde kontakt eller om barnet kun skal ha kjennskap til sitt opphav (Haugli og Havik, 2010). EMD har kritisert Norge for å ta for lett på vurderingene om plasseringens varighet, samtidig gir Alvik en påminnelse om at vi ikke må la dette føre til at vi ikke gir opp gjenforeningsmålet der det er riktig. I argumentasjonen for og imot kan det oppleves som utfordrende dersom det vurderes som fornuftig med begrenset samvær. Stang og Baugerud konkluderte etter sin gjennomgang av undersøkelser, at det ikke er belegg for å hevde at samvær øker sannsynligheten for tilbakeføring (Stang og Baugerud 2018, s.21) og i Forandringsfabrikkens undersøkelse om samvær var det ingen av barna som oppga at målet med samvær var tilbakeføring (Forandringsfabrikken, 2021). Det i seg selv kan da med andre ord ikke brukes som argument for samværsfastsettelse. Høyesterett har dessuten også presisert at ett begrenset samvær en periode ikke nødvendigvis er en motsetning til gjenforening på ett senere tidspunkt (Alvik, 2021).

Noe av kritikken mot Norge er direkte rettet mot barnets beste prinsippet, og Norge anklages for å være for ensidig fokusert på dette. Vektingen av hensynet til de involverte parter blir fort ett dilemma når partenes interesser er motstridende.

I Rt 2009, s.411 bemerkes at barnet kan være like sterkt berørt av vedtaket som foreldrene, og det er klart at rettigheter for foreldrene kan fortone seg som plikter eller tvang for barnet (Haugli og Havik, 2010 s.34). I slike tilfeller kan det være vanskelig å skulle motivere til samvær og hjelpe barnet til å se de positive sidene ved samvær.

Finland åpner for begrensning i samvær når kontakten er i strid med formålet for tiltaket, eller når den er til fare for barnets liv, helse, utvikling eller sikkerhet. Island kan begrense samvær når det er klart i strid med barnets interesser eller behov. Sverige anmoder om at begrensninger bør benyttes restriktivt. England kan begrense samvær når det ikke er til barnets beste (NOU2016:16, s.183-184). Disse grunnlagene kan tyde på at også Finland tillegger tidsfaktoren vekt, og at Island og England vekter mer i retning av barnets beste. Slik sett skiller ikke Norges vurderinger seg fra de andre landene.

2.6 Eksisterende forskning om barns meninger om samvær

Barns meninger om samvær fremkommer, slik jeg finner det, både i spesifikke undersøkelser om samvær og i andre undersøkelser hvor fosterbarn har deltatt. Jeanette Skoglund og Renee Thørnblad publiserte i 2021 artikkelen «problemer med foreldresamvær i barnevernet». Artikkelen er ett resultat etter kvalitative intervjuer med 26 unge voksne som har bodd i fosterhjem i egen slekt. Av de 26 som ble intervjuet var det kun et par som ikke hadde hatt samvær, og det fordi foreldre uteble. De unge fremhevet fire utfordringer i tillegg til uteblivelse, som for dårlig regulering av samværet, stor risiko, at samværene noen ganger var mer for foreldrenes behov enn barnas, og at samværene ble en arena for påvirkning. Hovedtrekkene fra denne undersøkelsen er likevel at samvær ble oppfattet som viktig, selv om det kunne gi erfaringer som de unge ikke ønsket (Skoglund og Thørnblad, 2021).

Artikkelen utfordrer også påstanden om samværets egenverdi og det stilles spørsmål ved om noen barn kanskje burde blitt beskyttet fra egen godtroenhet og lojalitet da de ikke forsto alvoret i foreldrenes livsførsel (Skoglund og Thørnblad, 2021). Det siste samsvarer for så vidt også med en undersøkelsen «fosterhjem for barns behov» fra 2010-13 hvor en del av undersøkelsen var intervju med 24 unge med fosterhjemserfaring. Disse opplevde stor variasjon i grad av medvirkning, og noen uttrykker i ettertid takknemlighet for at de ikke ble hørt vedrørende plassering eller tilbakeføringsspørsmålet (Bakketeig og Bergan, i Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter, 2013)

Selv om barn kanskje ikke alltid forstår rekkevidden av sine valg, og kanskje også i ettertid ønsker at de hadde valgt annerledes slik undersøkelsene over viser, så viser undersøkelser at de uansett i all hovedsak ønsker medvirkning også når det gjelder samvær. Dette gjelder hvem de skal ha samvær med, hvordan kontakten skal se ut og i hvilken grad det er behov for støtte (Sinclair, Wilson og Gibbs, 2001). Sinclair, Wilson og Gibbs analyserte i 2001 150 spørreskjemaer besvart av fosterbarn og fant utover ett felles ønske om medvirkning, at det var store individuelle forskjeller i barnas ønsker. De konkluderte derfor med at det var viktig at barna ble lyttet til og respektert for sine ønsker (Sinclair, Wilson og Gibbs, 2001).

I Norge har, som vi har sett på tidligere, de aller fleste barn samvær. I en spansk undersøkelse fra 2014 var det hele 46% av barna som ikke hadde samvær med sine biologiske foreldre. Årsak ble oppgitt til at foreldrene ikke møtte opp, samværet hadde blitt stanset av retten eller at foreldrene var savnet eller døde. Undersøkelsen ble gjennomført kvantitativt, hvor 104 fosterbarn besvarte henvendelsen. Barna var generelt positive til samvær og de fleste ønsket mer kontakt enn det som var fastsatt. Samtidig oppga 57% av barna følte seg engstelige før samvær, og det til tross for at hele 95% av samværene ble gjennomført under oppsyn (Martínez *et.al*, 2014). Martínez konkluderte med at det var behov for større innsats rundt samvær da det fremkom at samværene hadde for dårlig kvalitet, og at det igjen påvirket barnas syn på relasjonen til sine foreldre (Martínez *et.al*, 2014).

I England utga Office for Standards in Education, Children`s Services and Skills (Ofsted) i 2009 en rapport etter at 370 fosterbarn hadde gitt sitt syn på kontaktordninger. Undersøkelsen ble gjennomført ved enten spørreskjemaer eller i diskusjonsgrupper. Som i andre undersøkelser fant også Ofsted at barna ønsket medvirkning, og at de hovedsakelig ønsket å opprettholde kontakt. Barna aksepterte imidlertid at det noen ganger var nødvendig at samvær ble nektet når det ble vurdert å ikke være bra for barnet. Barna vurderte at sosialarbeiderne kunne gjøre mer for å sørge for kontakt med familie og venner, og for noen var kontakten med venner viktigere enn familie (Ofsted, 2009). Hva angikk samvær med foreldre så kunne ønsket om samvær avhenge av for eksempel om foreldrene var farlige, årsaken til plassering, eller det å ha flyttet langt unna. Ulike relasjoner kunne også medføre dilemmaer for barna, ved at de kunne ønske å møte kun den ene forelderen eller et søsken og ikke andre, eller at de opplevde det vanskelig om fosterforeldre ikke ønsket at barnet skulle ha samvær. I denne undersøkelsen var det 18% som ikke hadde kontakt med mor, 46% som ikke hadde kontakt med far, 12% som ikke hadde kontakt med søsken og 25% som ikke hadde kontakt med andre slektninger. Sannsynligheten for å miste kontakt vokste i takt med plasseringens varighet (Ofsted, 2009).

Forandringsfabrikken gjennomførte høsten 2020 en undersøkelse blant fosterbarn i Norge, og her hadde nesten alle hatt samvær med en eller begge foreldre. Også her fremgikk store individuelle forskjeller, og det fremheves at det er viktig med medvirkning og manglende medvirkning blir oppgitt som en årsak til å ikke ha lyst på samvær (Forandringsfabrikken, 2021).

Utover fysiske samvær kan barn ha kontakt med foreldrene i sosiale medier. Denne kontakten kommer gjerne i tillegg til det fastsatte samværet, og er vanskelig å styre (Aamodt og Mossige, 2018) Aamodt og Mossige gjennomførte kvalitative intervjuer med to ungdommer, og ett fokusgruppeintervju med seks ungdommer, i tillegg til en rekke voksne. Ungdommene ga i denne undersøkelsen uttrykk for at det kunne medføre uro om foreldre ikke forsto barnets perspektiv, eller at barnet kunne føle på dårlig samvittighet eller ansvar. Kontakten kunne også være positiv i form av bevaring av familieband, og for informasjon om hverandre begge veier (Aamodt og Mossige, 2018).

2.7 Oppsummering

Ved gjennomgang av litteratur om samvær finner jeg mye materiell som er skrevet med entet ett juridisk eller psykologfaglig utgangspunkt. Det er dette som ofte legger føringene for barneverntjenestens arbeid, og mange vurderingspunktene er overlappende mens andre kan være motstridende. Samtidig finnes det også flere undersøkelser som fremmer barnas stemmer, slik som denne masteroppgaven søker å være ett bidrag til.

Lovverket setter rammer for barneverntjenestens arbeid. Hovedregelen er at det skal være samvær med foreldre og søsken, og det er kun sterke og spesielle grunner som gjør at samvær kan begrenses. Dette krever at barneverntjenesten gjør omfattende vurderinger av alle aspekter, tilrettelegger så langt det lar seg gjøre og utarbeider god dokumentasjon og planer.

Samvær er en hovedregel på bakgrunn av en verdioppfatning om at samvær er viktig. Samvær kan bidra positivt for relasjonene, forståelse av situasjonen, at barnet ser hvordan det går med foreldrene og motsatt. For at samværene skal oppleves gode er det ofte viktig med god tilrettelegging, hvilket er ett kontinuerlig arbeid all den tid situasjoner endrer seg.

EMD har uttrykt enighet i at barnets beste skal veie tyngst, men krever bedre begrunnelser og tydeligere avveininger før det kan gjøres inngripen i rettigheter. Begrep som gjenforeningsmål og urimelig belastning er gjennomgående, og det diskuteres videre også her i Norge hvordan begrepene skal forstås og hvor terskelen skal settes. I noen tilfeller kan det være grunnlag for å nekte samvær mellom barn og foreldre. Sentrale momenter i slike vurderinger er om barnet utsettes for risiko for vold, overgrep eller rømningsfare, men også om barnet vurderes å bli utsatt for en urimelig belastning ellers. Dette kan være for eksempel om utviklingstraumer trigges slik at det påvirker barnets liv for øvrig i for stor grad. Om barnet aktivt motsetter seg samværet kan også være en grunn til å begrense eller nekte samvær. Dette er bekreftet av både EMD og høyesterett. I faglitteratur diskuteres imidlertid terskelen for når kraftige reaksjoner i forbindelse med samvær kan regnes for at barnet motsetter seg samvær, da gjennomgang av dommer viser at motsettelsen gjerne må ha vært tydelig uttalt over tid.

Eksisterende forskning viser at i Norge har de aller fleste barn samvær, mens det i England er noen færre, og i Spania (ifølge en undersøkelse) er det hele 46% som ikke har samvær. Ulikhetene kan selvfølgelig komme av flere årsaker, som for eksempel ulike forutsetninger knyttet til enten lovverk eller årsak til plassering i de ulike landene. Dette har jeg ikke gått nærmere inn på her. Felles for alle landene er imidlertid at fosterbarna i all hovedsak er positive til samvær og ønsker kontakt. De fleste ønsker imidlertid bedre tilrettelegging, oppfølging og regulering av kontakten. Det blir gjennomgående løftet nødvendigheten av å få medvirke i egen ordning, selv om noen også i ettertid har uttrykt takknemlighet for at voksne har tatt avgjørelsen når de selv ikke har klart å se helheten. Utover fysiske samvær kan barn opprettholde kontakt via telefon eller sosiale medier. Dette oppgis å kunne ha mye av de samme positive og negative effektene som samvær, men kan også oppveie behov dersom det er lite samvær. Denne kontakten krever oppfølging slik fysiske samvær gjør.

3 Metode

I dette kapitlet beskrives den tilnærmingen jeg har hatt til problemstillingen; **hva kan gi grunnlag for å nekte samvær sett fra barnas perspektiv?**

Først redegjøres kort for min vitenskapsteoretiske posisjon som leder frem til valget om å benytte kvalitativ metode som verktøy. Deretter beskrives fremgangsmåten, før, under og etter intervjuene som er foretatt. Fremgangsmåten er imidlertid ikke alltid så klart adskilt i kvalitative undersøkelser, da noe foregår samtidig mens andre deler gjerne gjentas flere ganger (Hellevik, 1995, s.64). I realiteten har jeg ikke nødvendigvis gjort alt i denne rekkefølgen, og noen av delene har jeg stadig kommet tilbake til, men jeg deler likevel opp kapitlet på denne måten for å underlette for lesingen. Kapitlet avsluttes med metodiske betraktninger rundt prosjektets kvalitet og etikk.

3.1 Vitenskapsteoretisk utgangspunkt

Formålet med denne undersøkelsen er å få en økt forståelse for hvordan det er for barna i de tilfellene hvor det ikke er ønskelig å ha samvær med biologiske foreldre. Dette leder oss i retning av hermeneutikken og fenomenologien.

Hermeneutikk handler om hvordan vi fortolker verden, og er en filosofisk retning hvor vi finner blant annet navn som Heidegger og Gadamer. Gadamer mener vi kun kan forstå verden på bakgrunn av forforståelse (Tanggard og Brinkmann, 2012, s.28).

Informantenes forståelse av situasjonen, og fortolkning av verden er interessant for ett dypere bilde av deres perspektiv. Men i praksis vil dette også bety at når jeg som forsker skal forsøke å forstå hvordan situasjonen er for mine informanter, så vil jeg også ha med meg mine tidligere erfaringer og kunnskap inn i min fortolkning.

Fenomenologi er en filosofisk retning hvor man er opptatt av selve opplevelsen av fenomener og situasjoner (Tjora, 2017, s.258). Dette innebærer at man søker beskrivelser av hvordan bestemte fenomener oppleves fra informantens perspektiv (Tanggaard og Brinkmann, 2012, s.20). Det er nettopp barnas perspektiv som er målsetningen med denne masteroppgaven, hvilke opplevelser og erfaringer de har gjort seg i forbindelse med at de ikke har ønsket samvær med sine foreldre.

Valg av metode i forskningen deles gjerne inn i kvalitativ og kvantitativ. Begrepene kvalitet og kvantitet brukes i mange sammenhenger og kan enkelt forklares som at kvalitet handler om å gjøre det grundig, mens kvantitet handler om mengde. Kvalitativ forskning blir da å gå dypere inn i noe, men ikke i slikt omfang at resultatet nødvendigvis kan overføres til å være gjeldende for populasjonen slik kvantitativ gjerne har som mål. Den kvalitative forskningen søker heller dypere forståelse for menneskets sosiale prosesser og dets egne perspektiver (Tanggaard og Brinkmann, 2012, s.12)

For å få frem barnas egne perspektiver og tanker rundt det å ikke ønske samvær med biologiske foreldre etter omsorgsovertakelse, vurderes det på bakgrunn av slik retning hensiktsmessig å benytte kvalitativ metode for å belyse problemstillingen. Dette vil kunne gi rikere beskrivelser og dermed en større mulighet til forståelse.

3.2 Før intervjuene

Før selve datainnsamlingen kunne gjennomføres var det nødvendig med en del forarbeid. Det ble først utarbeidet ett informasjonsskriv og samtykkeskjema til informantene. Disse ble sendt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD) sammen med søknad om behandling av personopplysninger. Se mer om dette i avsnittet om etikk. Først da denne søknaden var godkjent kunne prosessen med rekruttering av informanter iverksettes.

3.2.1 Rekruttering

For å belyse problemstillingen var det hensiktsmessig å intervju personer som har grunnlag for å si noe om dette. Det kalles ett strategisk utvalg (Tjora, 2017, s.130). I denne oppgaven er informantene unge voksne som ikke har ønsket å ha samvær med sine biologiske foreldre. Om man ser hen til Norges befolkning pr 2021 så var 1097 255 barn, altså 0-17år. Dette tilsvarer 20,4% av befolkningen. Samme år mottok 50 520 barn tiltak fra barneverntjenesten, men her må det tilføyes at noen av disse tiltakene vil være såkalt ettervern da barneverntjenesten favner helt opp til 25år. De fleste tiltak er hjelpetiltak og 8731 av tiltakene som ble gitt i 2021 var omsorgstiltak. Pr 31.12.21 var 7658 barn under omsorg (SSB, 2022).

Som hovedregel blir det fastsatt og gjennomført samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse da systemet er basert på det biologiske prinsipp og samvær generelt er betraktet som ett gode for barna. Det tilsier at den gruppen som mine informanter skulle hentes fra er liten.

Rekrutteringen av informanter ble i første omgang forsøkt gjennom kontakt med flere barneverntjenester. Kriterier som var satt var at informanten skulle ha vært under omsorg over en lengre periode før fylte 18år, og at den enten hele eller deler av denne perioden selv ikke ønsket å ha samvær med sine foreldre. Det var ekskluderende dersom barnet hadde vært uenig i at det ikke skulle være samvær, eller at det hadde uttrykt vesentlig ambivalens rundt spørsmålet. I utgangspunktet var det ønskelig med så stor aldersspredning som mulig, men av praktiske årsaker falt det ned på aldersgruppen 18-25år. Dette fordi de da ville være gamle nok til å selv samtykke til deltakelse i studien, samtidig som en begrensning oppad forhindret at erfaringen skulle være veldig langt tilbake i tid. Det ble ikke lagt noen føringer for nasjonalitet, men det ble vurdert som nødvendig at informant behersket norsk eller engelsk i tilstrekkelig grad til å kunne uttrykke nyanser i tanker og følelser. Bruk av tolk ville gjort det vanskelig å få tak i nyansene, og ville også kunne vært en potensiell feilkilde.

Til tross for flere eposter og telefoner til hver enkelt barneverntjeneste ble det likevel vanskelig å rekruttere noen på den måten. Antagelsen er at dette i hovedsak har stått på barneverntjenestenes kapasitet. Det ble også gjort henvendelser til Buf-etat samt til ett par selvstendig næringsdrivende konsulenter, men med samme resultat. Spørsmålet gikk derfor videre til Landsforeningen for barnevernsbarn og til Forandringsfabrikken. Førstnevnte beklaget at de ikke kunne bistå, uten å begrunne dette nærmere. Forandringsfabrikken sendte forespørselen videre til sine medlemmer og stilte deretter også med lokale for gjennomføring av intervjuene.

3.2.2 Utvalg

Utvalget av informanter endte til slutt opp med seks unge voksne mellom 18 og 20 år som oppfylte kriteriene for deltakelse. En ble rekruttert via barneverntjeneste, de

resterende fem gjennom Forandringsfabrikken. En syvende informant samtykket til deltakelse, men viste seg tidlig i intervjuet å ikke være i målgruppen og intervjuet ble derfor stanset. De seks som gjennomførte intervju var alle kvinner. Det hadde vært ønskelig med også mannlige deltakere, men disse lot seg altså ikke rekruttere i denne omgang. Tjora beskriver at en gjerne vil forvente 10-15 intervjuer i en slik oppgave, men at det likevel er viktigere med konkret og detaljert innhold enn akkurat antall informanter (Tjora 2017, s143-144)

De seks informantene oppga i intervjuet både likheter og forskjeller i sine bakgrunnsopplysninger. To av informantene hadde erfart å bo i kun ett fosterhjem fra plasseringstidspunkt. To av informantene hadde kun bodd i institusjon, og flyttet 7 til 10 ganger mellom slike. De to siste hadde erfaringer fra både fosterhjem og institusjon.

En av informantene bodde i fosterhjem hos besteforeldre fra barnehagealder til tidlig i tenårene. Av de øvrige fem vokste tre opp sammen med mor, og to med begge foreldre. Disse 5 flyttet når de var mellom 10 til 17 år gamle. De har alle dermed vært relativt store før de har flyttet, og stopp i kontakt med foreldre har for alle skjedd i løpet av ungdomsårene.

Av samvær oppga to av informantene at det hverken var fastsatt eller gjennomført samvær siden plassering, mens de resterende fire hadde samvær til å begynne med. Av kontakt nå oppgir halvparten å ha opprettholdt sitt standpunkt om å ikke ha kontakt med sine mødre, en har fått reparert relasjon til mor, og to har kontakt med mor kun på grunn av søsken. Kun en informant har kontakt med far, to av informantene har far som er død. Samtlige informanter har søsken.

Selv om utvalget er lite vurderes det som at de med sine varierte erfaringer likevel kan gi ett godt bidrag til barnas stemme i samværsdiskusjonen.

3.2.3 Samtykke

Informantene fikk i forkant av intervjuet tilsendt informasjonsskriv og intervjuguide slik at de skulle være kjent med innholdet. Intervjuene startet med at jeg ga mer muntlig informasjon om meg og prosjektets formål, og de fikk anledning til å stille spørsmål. Det ble informert om lydopptak, og at dette i etterkant ville bli anonymisert, transkribert og til slutt slettet. På bakgrunn av denne informasjonen kunne deltakerne gjøre ett kvalifisert valg om dette var noe de ønsket å delta i. Samtykkene ble gitt skriftlig i starten av hvert intervju.

3.3 Gjennomføring av intervjuene

3.3.1 Intervju

Utfordringene med å rekruttere gjorde at det tok lang tid å få gjennomført intervjuene. Det første intervjuet ble gjennomført i oktober 2021, og det siste i januar 2022. Det ble lagt opp til såkalt semistrukturerte intervjuer, fordi jeg ønsket så fri samtale som mulig men samtidig hadde behov for litt struktur på tema. Semistrukturerte intervju er den oftest anvendte formen av intervju. Intervjuet forløper som en interaksjon mellom noen planlagte spørsmål i intervjuguide og informantens svar (Tanggaard og Brinkmann, 2012, s.26). I disse intervjuene stilles åpne spørsmål og det tillates digresjoner (Tjora,

2017, s.114), og disse intervjuene bestreber seg gjerne mot den frie uformelle samtalen (Tjora, 2017, s. 158). Denne formen for intervju virket dermed å passe godt til formålet.

En viss struktur ble lagt i form av en intervjuguide. Dette for å kunne holde oss til tema, og for å få de aktuelle forskningsspørsmål besvart. Informantene fikk tilsendt denne på forhånd slik at de var forberedt på hva intervjuet ville handle om.

Det var likevel ønskelig å oppnå en tilnærmet dialog med informanten da dette kunne bidra til mer detaljer i historien. For å komme dit var det viktig å være åpen og ta imot informantens digresjoner uten å avbryte, og opparbeide en form for tillit i samtalen. Da måtte jeg være tilstede, ha fullt fokus og følge ungdommen.

Jeg lot meg inspirere av Den Dialogiske Samtalemotoden, hvor det er sentralt med innlevelse, anerkjennelse, aktiv lytting og fleksibilitet. Metoden gir hjelp til hvordan man åpner opp fremfor å lukke samtalen, ved å for eksempel gjenta nøkkelord fra barnet (eller her informanten) og be om mer; «du sier du ikke ønsket å treffe mamma, fortell mer om det» (Gamst, 2017).

For å få frem informantenes egne historier var det viktig å være bevisst på egen rolle. Informantene ble informert om at jeg til daglig jobber i barneverntjenesten, men at formålet med denne undersøkelsen var at jeg ønsker å lære mer. Fokus ble derfor holdt på min uvitenhet og behov for informantens hjelp og innspill. Denne åpenheten og nysgjerrigheten bestrebet jeg å beholde gjennom intervjuene.

Gjennomføringen av intervjuene ble gjennomført ved fysisk møte, bortsett fra ett som ble gjennomført ved videosamtale grunnet covid. Hensikten med fysisk møte var at dette kunne bidra til en bedre kontakt og trygghet i samtalen. Intervjuets tematikk kunne være emosjonelt vanskelig og det fysiske møte var derfor viktig både for å kunne få mest mulig informasjon, men også for å kunne fange opp eventuelle reaksjoner som kunne oppstå. Det ble vurdert som hensiktsmessig å gjennomføre intervjuene på ett sted hvor informanten følte seg trygg. Den som ble rekruttert via barneverntjeneste fikk forespørsel om ønsket sted, og intervjuet ble av den grunn gjennomført i vedkommedes hjem. Informanten som gjennomførte det via video gjorde det også hjemmefra. For de øvrige fire ble kontakten formidlet via Forandringsfabrikken som også stilte med lokale, og informantenes egne preferanser ble da ikke tema.

3.3.2 Lydopptak

I alle intervjuene ble det benyttet lydopptak for å sikre at ingen informasjon ble glemt underveis. Dette bidro også til at jeg kunne ha fullt fokus på samtalen i seg selv. Alle informantene ga uttrykk for at lydopptak var ok, og opptakeren tok ikke annet fokus enn akkurat når den ble startet og stoppet. For de fysiske intervjuene ble den plassert midt på bordet, og ved videointervjuet ble den vist frem før oppstart slik at det ikke skulle være tvil om at den ble benyttet. Opptakene fungerte godt, lyden var tydelig og ga således ett godt grunnlag å jobbe videre med.

3.4 Bearbeiding av materialet etter intervjuene

Det å komme i gang med analysen etter gjennomførte intervjuer er ofte en barriere for mange (Tjora, 2017, s.196), og jeg lette en stund etter føringer og retningslinjer som kunne hjelpe meg til å komme i gang med dette arbeidet. Innenfor kvalitativ metode finnes det mange måter å bearbeide empirien på, og reglene fremstår ikke som absolutte. Siden jeg ønsket ett fenomenologisk rettet studie, ble det naturlig å sikte mot en tilnærming som legger seg tett på informantenes forståelse. Jeg ble derfor inspirert av Tjoras Stegvis Deduktiv Induktiv (SDI) metode. Tjora beskriver metoden som to delt hvor induktivt jobber fra data mot teori, og deduktivt sjekker fra teori mot empiri (Tjora 2017, s.18).

Begrepene induktiv og deduktiv er også kjent i Grounded Theory. Induksjon kan defineres som *generalisering fra en rekke tilfeller der noe er sant, og som konklusjon, at det samme gjelder for en hel gruppe* (Peirce 1898/1992 i Nathaniel 2014, s.109). Poenget i metoden handler om å gruppere like elementer, og at slutningene kommer fra de empiriske data (Nathaniel, 2014, s.109). Deretter benyttes deduktiv resonnering for å kunne konkludere med at slutningen er sann (Nathaniel, 2014, s.110).

SDI har en del fellestrekk med Grounded Theory, hvor man også går tett på de empiriske data, for så å gruppere de like elementene. Formålet med denne oppgaven er dog ikke å utvikle nye teorier og konsepter, men heller strukturere empirien slik at denne kan forstås og formidles ut.

3.4.1 Transkribering

Den første delen av bearbeiding er å gjøre om lyd til skriftlig materiale. Dette kalles transkribering. Intervjuene varte fra 13 minutter til 48minutter, og endte opp i totalt 41 sider med transkribert materiale.

I denne oversettelsen fra lyd til tekst forekommer en slags fortolkning, og det lar seg ikke gjøre helt objektivt (Kvale, 1997, i Tjora, 2017, s.173). Man må også gjøre en avveining på hvor mye som er nødvendig å ta med, og hvordan det skal skrives. Kroppsspråk og stemmeføring er blant ting som er vanskelig å få nedfelt. Gail Jefferson har utviklet et transkripsjonssystem som er svært nøyaktig, men det anbefales at nybegynnere velger en enklere strategi (Tanggaard og Brinkmann, 2012, s.34).

Jeg oppdaget fort at det var en fare for å bli sittende fast i grubling over hvordan noe kunne nedfelles på helt riktig måte. Det tok lang tid og kunne føre til at jeg gjorde ulikt gjennom intervjuene. Jeg valgte derfor å holde ett visst tempo oppe i skrivingen, og heller fokusere på de ord som ble sagt uten alt for mye tolkninger underveis. Dette ble en enklere og mer instinktiv strategi uten at det nødvendigvis gikk ut over innholdet. Intervjuets form og stemning kommer likevel frem ved at det ble brukt ... for å markere tenketid, pauser eller lignende. Latter, gråt eller andre ting som skjedde ble også notert ned.

Når lydopptakene ble transkribert ble det samtidig gjort en anonymisering av innhold. Det hendte seg at informantene nevnte navn underveis, disse ble fjernet og erstattet med roller som mor eller bror eller lignende for å videre kunne forstå sammenheng i

informantens fortelling. Videre ble transkriberingen i hovedsak foretatt på bokmål både for anonymiseringen sin del, men også for å underlette for min skriving. Moderne uttrykk, gjerne på engelsk, ble ikke oversatt.

3.4.2 Koding

Etter bearbeiding av lydopptak, transkribering, så var det tid for å komme ordentlig i gang med analysen. Å analysere betyr å dele noe opp i mindre deler, gjerne med mål om å sammenfatte kategorier og fenomenologiske essenser. Analyseprosessen består i å bryte ned og sette sammen igjen (Tanggard og Brinkmann, 2012, s. 37). Første steget i analysen ble derfor å komprimere mine transkripsjoner slik at materialet ble mindre og mer håndterbart. Det å bryte noe ned i mindre deler kalles koding. Datadrevne koder er induktive og finnes i materialet, mens begrepsdrevne koder er lagt på forhånd utfra teori eller hypoteser (Tanggard og Brinkmann, 2012, s. 39). Ettersom jeg ikke skulle bekrefte noen hypotese, men finne ut mer om informantenes livsverden, gjaldt det å finne kodene i selve teksten. I SDI er målet med koding tredelt; trekke ut essensen i empirien, redusere mengden og å tilrettelegge for idegenerering på bakgrunn av materialet (Tjora, 2017, s.197)

Ett kjennetegn ved SDI er at kodene er empirinære (Tjora, 2017). Det betyr at kodene skal finnes i materialet selv, og ikke være forskerens tolkning av hva informantene snakker om. For å sikre dette ble alt materiale gjennomgått og utsagn med potensielle koder streket ut i teksten. Denne operasjonen gjorde jeg to ganger, med ett par måneders mellomrom, og kunne på den måten se om jeg vektla ulike utsagn ved ulike tidspunkt. Utsagn ble deretter skrevet ned på nytt, og da kun lettere omskrevet for å gi mening. For eksempel der meningen fremgikk mer i konteksten enn i setningen som ble uttalt. «Der» kunne bli til hjemme eller skolen eller lignende, og «han» kunne bli til bror eller far, og så videre. De empiriske utsagn ble deretter satt inn i en tabell og deretter ble nøkkelord fra utsagnet markert som en kode.

3.4.3 Gruppering av koder (strukturere empirien)

For å sortere kodene ytterligere ble alle koder gjennomgått og tildelt en kategori etter hvordan jeg forsto hva informanten snakket om. Denne delen er nødvendigvis preget av mer tolkning fra min side. Målet var likevel å forsøke å se hva informantene faktisk hadde vært opptatt av slik at kodegruppene ikke endte opp identiske som temagrupperingene i intervjuguiden. Etter kodegruppering ble potensielle fellesnevner markert i grupper med ulike fargekoder for å kunne sortere ytterligere og gjøre materialet forståelig ved presentasjon. Empirien er basert på få informanter, men som likevel tilsynelatende hadde svært ulike erfaringer og meninger. Det var derfor noe utfordrende å samle dette innenfor grupper. Etter at materialet var gjennomgått opptil flere ganger sto jeg igjen med følgende tema som utmerket seg i empirien:

1. Det er sammensatte årsaker som leder frem til ungdommenes avgjørelse
2. Relasjoner til øvrig familie kan være både viktig og vanskelig
3. Barneverntjenesten kan spille en viktig rolle for utfallet av samvær

Eksempler på hvordan koding og kategorisering har foregått fremkommer av denne tabellen:

Utsagn fra empiri	Koding	Kodegruppering	Hovedkategori
sa jo ganske klart ifra at det var ikke ett tema liksom... så jeg synes jo at det ble respektert... samtidig som jeg ikke.. fikk noe forståelse	Sa jo ganske klart i fra Respektert men ikke forstått	Medvirkning	Barneverntjenestens rolle
det er helt forskjellig fra barn til barn, du kan aldri finne ut av, du kan aldri bestemme ett godt samvær uten å ha snakka godt og trygt med barnet	Barn er forskjellig Må snakke med barnet	Medvirkning	Barneverntjenestens rolle
Det har hun seg selv å takke. Det er ikke barnevernet, det er ikke noen andre sin feil. Uten hennes. At hun trenger å forstå det. Jeg tror ikke hun forstår det. At hun er problemet...	Det er hennes feil Hun må forstå at hun er problemet	Foreldre	Grunnlag for å nekte
jeg har jo opplevd mye vondt i livet og når jeg på den tiden så mamma så fikk jeg så mye dårlige minner og jeg hadde ikke lyst til å...når alt rundt meg var kaos så ville jeg ikke at det skulle bli enda mer kaos da, så da var det egentlig for å beskytte meg selv da	Opplevd mye vondt Dårlige minner For å beskytte meg selv	Oppvekst Barnet	Grunnlag for å nekte
det er så provoserende og trist, for det er så mye omsorgssvikt fra folk i familien også som har visst hvordan det har vært, men ingen har gjort noe, fordi moren min er... hun er gæern liksom...	Det er provoserende og trist Omsorgssvikt fra familien også Men ingen har gjort noe	familie	Øvrig familie

3.5 Metodiske betraktninger

3.5.1 Validitet, reliabilitet, og generaliserbarhet

For å vurdere forskningens kvalitet må det gjøres en gjennomgang av prosjektets validitet/gyldighet, reliabilitet/pålitelighet og generaliserbarhet (Tjora 2017, s.231). Begrepene gyldighet, pålitelighet og generaliserbarhet har vært noe diskutert vedrørende kvalitative metoder. Dette handler blant annet om at man forsker på mindre grupper som ikke alltid er representative for populasjonen, man søker kanskje enkeltpersoners livsverden, og resultatet igjen påvirkes av forskeren som ett levende verktøy i prosessen (Tanggaard og Brinkmann, 2012, s.13).

For at forskningen skal ha validitet må det som fremkommer være relevant. Med det menes at empirien man fremskaffer er relevant for problemstillingen (Hellevik, 1995, s. 39). Man kan også si at gode intervjuprosjekter kan ha en pragmatisk og kommunikativ validitet, de er gyldige fordi de lærer oss noe om menneskers livsverden og påvirker tenkning og handling innenfor bestemte områder (Tanggaard og Brinkmann, 2012, s.23). For å sørge for validiteten i mitt prosjekt har jeg etter beste evne nedfelt og begrunnet de valg som er tatt underveis, slik at hele prosessen skal fremkomme tydelig og at det gi en klar sammenheng mellom problemstilling og funn. Tjora (2017) beskriver transparens som ett eget kvalitetskriterie og skiller på at validiteten handler om valgene som tas, mens transparens handler om hvordan de formidles. Bruk av sitater er en måte å formidle selve empirien på, og ikke bare forskerens egne tolkninger (Tjora, 2017, s.249). Jeg har derfor benyttet sitater fra informantene gjennom oppgaven, og særlig i presentasjon av studiens funn. Slik kan leseren selv også vurdere om prosjektet er troverdig og gyldig.

Reliabilitet eller pålitelighet handler om hvorvidt vi oppfatter en klar sammenheng mellom empiri, analyse og resultater i en undersøkelse, og at dette ikke er styrt av personlige, politiske eller andre faktorer som ikke er redegjort for (Tjora, 2017, s. 264). I annen type forskning kan man her avkreve en nøyaktighet, slik at dersom man utfører samme operasjon flere ganger så vil man oppnå samme resultat (Hellevik, 1995, s.39). I kvalitative undersøkelser vil dette by på noen utfordringer da det i praksis ville bety samme forsker, samme informant, samme setting og så videre. Nøyaktigheten vil uansett avhenge av kvaliteten på måleinstrumentet, og i kvalitative undersøkelser vil forskeren selv fungere som ett måleinstrument (Hellevik, 1995, s.64). Det er derfor viktig å redegjøre for egen posisjon og engasjement, og hvordan dette kan sette sitt preg på arbeidet (Tjora, 2017, s.235). I dette prosjektet har jeg med meg erfaringer fra feltet, noe som potensielt kan farge mine tolkninger og hvordan jeg formulerer spørsmål. Jeg har også med meg en lang erfaring i ulike måter å stille spørsmål på. Selv om det å stille gode åpne spørsmål likevel kan være utfordrende i praksis, så vurderer jeg at det har vært en styrke i intervjuprosessen. Dette bidrar til en pålitelighet i forhold til at de svar som fremkommer er informantenes egne og ikke ett resultat av hva jeg har ledet de til å formidle. Igjen bidrar også sitater til å styrke undersøkelsens pålitelighet da de synliggjør informantens stemme (Tjora, 2017, s. 237).

Generaliserbarhet handler om å skape relevans og gyldighet utover eget prosjekt. Dette kan gjøres ved å knytte prosjektet opp mot tidligere forskning og teori (Tjora, 2017,

s.245). Formålet med dette prosjektet er å bidra med noen av de aktuelle barnas stemme i samværsdiskusjonen, og slik vi har sett i kapittelet om tidligere forskning så fremkommer det ofte i slike undersøkelser at hver enkelte sin stemme er unik. Dette redegjøres nærmere for i oppgavens drøftingsdel da funnene knyttes opp mot tidligere arbeid på feltet.

3.5.2 Potensielle feilkilder

Som ett menneskelig måleinstrument blir forskeren i seg selv en mulig feilkilde i form av spørsmålsformuleringen. Både ved utforming av intervjuguide og gjennom intervjuene var jeg opptatt av åpne spørsmål uten for mange føringer. I etterkant har jeg stilt spørsmål om jeg burde vært mer konkret vedrørende for eksempel all kontakt og ikke kun fysisk samvær, tilsyn og regulering, samarbeid mellom de voksne og så videre. Samtidig har disse tankene kommet på bakgrunn av økt kunnskap gjennom litteratur, så intervjuene har nok likevel blitt foretatt med ett mer åpent sinn slik de ble. Ved utforming av intervjuguide tok jeg også utgangspunkt i at informantene hadde flyttet fra en familie til en annen, noe som selvfølgelig ikke alltid er tilfelle. Dette ble tidlig en pekepinn på at spørsmål lett kan bli feil, og økte min bevissthet rundt dette gjennom de øvrige intervjuene.

En annen faktor kan være at jeg som ansatt i kommunal barneverntjeneste gjennomfører en undersøkelse i eget felt. Jeg løper en risiko for å ikke se ting like uavhengig som en annen med mindre erfaring. På en annen side kan min erfaring også være en styrke i det den kanskje gir en større forståelse for flere potensielle faktorer som spiller inn i slike komplekse avgjørelser som samvær gjerne er.

I denne studien er empirien er innhentet med kun ett enkelt intervju per ungdom, gjennomført på relativt kort tid. Dette gir kun ett øyeblikksbilde av hva ungdommene mener har betydning der og da. Jeg sitter ikke med noen bakgrunnsinformasjon som kan gi ett større bilde, og jeg har heller ingen forutsetning for å vite om det ungdommen presenterer for meg samsvarer med hva ungdommen pleier å gi uttrykk for. Personlig setter jeg likevel pris på denne litt unike muligheten til å virkelig møte ungdommen åpent, noe som ofte er mer utfordrende i jobbsammenheng hvor jeg besitter mer informasjon. Hensikten med denne oppgaven er heller ikke å gjøre vurderinger av den enkelte ungdoms troverdighet, men å innhente et materiale som kan gi en pekepinn på hvordan det kan være for noen.

3.5.3 Om Forandringsfabrikken

De fleste av mine informanter er rekruttert via Forandringsfabrikken. I etterkant av mine intervjuer har Forandringsfabrikken gjennomgått sterk kritikk, blant annet via psykologisk.no våren 2022. Som følge av denne kritikken har bufdir fått gjennomført en ekstern gjennomgang av Forandringsfabrikkens virksomhet de siste fire år. Gjennomgangen ble gjort av KPMG, og rapport forelå 27.11.22. KPMG skriver at det ikke er mottatt bekymringer knyttet til hvordan de unge har blitt ivaretatt i forbindelse med undersøkelser som er gjort, men at det er sannsynliggjort at flere har opplevd ett urimelig press til å delta på sceneopptredener og at det kritikk knyttet til arbeidsforhold (KPMG, 2022). Jeg kan ikke med sikkerhet si at mine informanter ikke har blitt utsatt for press til å delta i min undersøkelse. Jeg vurderer det imidlertid som lite sannsynlig, da en enkelt masteroppgave neppe vil ha stor betydning for å fremme Forandringsfabrikkens

eventuelle synspunkter. Informantene fremsto også som selvstendige, varierte og meddelssomme under intervjuene, og slik sett ikke påvirket av noen andres agenda. Det at informantene gjennom sitt engasjement i forandringsfabrikken er drillet på å meddele sine erfaringer kan imidlertid ha påvirket refleksjonen i selve intervjusituasjonen.

KPMG har også gjennomgått fem undersøkelser på bakgrunn av påstander om at svar blir tilpasset for å passe Forandringsfabrikken. De har konkludert med at noen sitater fremstilles på en misvisende måte, og at rådene synes mer være Forandringsfabrikkenes tolkninger fremfor barnas egne. Utover det vurderer KPMG at undersøkelsene har blitt metodisk bedre mot slutten av perioden, og at Forandringsfabrikken også har jobbet godt for å samle barns erfaringer (KPMG, 2022). KPMG har imidlertid ikke gjennomgått rapporten «det handler om oss» som jeg tidligere har vist til i denne oppgaven. Jeg vurderer det dog som sannsynlig at denne ikke skiller seg vesentlig ut fra Forandringsfabrikkenes øvrige arbeid, men har likevel valgt å benytte den. Rapporten er vist til under kunnskapsgrunnlaget og eksisterende forskning om barns meninger om samvær. Selv om noen sitater i denne rapporten skulle være feil, så er det like fullt en undersøkelse som er gjort. Konklusjonen om at barn ønsker medvirkning sammenfaller også med annen forskning, og anses troverdig.

3.5.4 Etikk.

Jeg oppfatter etikk som noe som ikke bare er viktig i forskning, men noe som heller ligger som ett grunnleggende fundament i sosialt arbeid. Slik sett håper jeg det allerede ligger i min ryggmarg i arbeidshverdagen. Når det kommer til ett prosjekt som dette måtte jeg likevel tenke gjennom hva som ville være ekstra viktig å huske på, da jeg i denne settingen ikke skulle ha en hjelperolle slik jeg er vant til, men samtidig berøre sensitive tema. Tjora påpeker at tillit, konfidensialitet, respekt og gjensidighet er viktig i prosjekter (Tjora, 2017, s.46). Ved å henvende meg til informantene og be om deres hjelp til prosjektet mitt viste jeg interesse for deres holdninger og valg, og slik sett også en respekt for disse. Både skriftlig og muntlig ble det gitt informasjon om prosjektet og hvordan deres bidrag ville forvaltes slik at anonymiteten ville bevares. Informantene har ikke fått tilbud om å dobbeltsjekke sitater som er brukt og det hviler således ett ekstra ansvar på meg ved å sikre at ingen kan bli identifisert av materialet. Dette følger normen for kvalitativ forskning, da sitatsjekk kun blir benyttet ved særlige tilfeller (Tjora, 2017, s.177).

Tjora skriver også om betydningen av at informanten ikke skal komme til skade (Tjora, 2017). Som sagt ville intervjuet berøre sensitive tema, og det var dermed viktig å være oppmerksom på eventuelle reaksjoner underveis og signaler på eventuelle behov i etterkant.

Prosjektet ville inneholde behandling av personopplysninger. Det er nøye føringer for hvordan det skal gjøres og det ble søkt Norsk senter for forskningsdata (NSD) for behandling av personopplysninger. *Ett lydopptak vil registrere hvordan stemmen til en person høres ut, noe som i seg selv er en personopplysning. Lydopptak av samtaler innebærer derfor registrering av personopplysninger. Dette gjelder alle lydopptak som gjøres når en person prater* (NSD, 2019).

I tillegg ville informantene dele noe kontakt informasjon, samt signere samtykke for deltakelse.

Søknad til NSD ble sendt inn 08.09.2021. Det ble stilt spørsmål til ordlyden i

intervjuguiden da informantene innledningsvis ville bli bedt om å fortelle litt om foreldre/fosterforeldre for å gi ett bilde av situasjonen. NSD problematiserte da innhenting av opplysninger om tredjeperson uten deres samtykke. Etter endring av innledende spørsmål, med presisering av at det ikke var ønskelig med navn på tredjepersoner, ble søknaden godkjent 06.10.2021. Siden masteroppgaven har tatt lengre tid enn planlagt er det søkt og godkjent forlengelse av prosjektet to ganger. Se vedlegg (På vedlegg står det SIKT i stedet for NSD grunnet endringer i deres organisasjon fra 01.01.2023).

I oppstarten av prosjektet var det opprinnelig en plan om å få snakke med barn, gjerne med så stort aldersspenn som mulig. Dette la opp til en etisk utfordring i seg selv, da barn regnes som en sårbar gruppe (Solbakk, 2014).

Etter nøye overveielser ble det besluttet at rekrutteringene måtte foregå blant de over 18 år. Dette på bakgrunn av at disse ville kunne samtykke til deltakelse på egen hånd. Ved å velge bort barn under 18 år, valgte jeg også på en måte bort en sårbar gruppe. Det ble likevel viktig å huske på at de etiske betraktninger rundt sårbarhet kunne være gjeldende selv om disse barna nå teknisk sett var definert som voksne. De ble rekruttert som følge av sin tidligere tilhørighet til en sårbar gruppe, og temaet det snakkes om kunne være tett knyttet til deres psykiske helse. Flere av informantene informerte i løpet av intervjuet hvordan de hadde fått bearbeidet sin historie. Det var individuelt hvor mye de ble påvirket av denne i løpet av intervjuene, men flere gråt og ga uttrykk for overraskelse over at de reagerte slik. Det ble derfor viktig i disse situasjonene å romme informantenes følelser og vise forståelse og aksept.

4 Funn

Utgangspunktet for denne masteroppgaven var å få kunnskap om hva som kunne gi grunnlag for å nekte samvær utfra barnas perspektiv. For å få denne kunnskapen intervjuet jeg seks unge voksne som har erfaringer med dette.

Analysen av intervjuene resulterte i tre hovedfunn som vil presenteres i dette kapitlet.

Det første hovedfunnet er at det er sammensatte årsaker som leder frem til ungdommenes avgjørelse. Dette beskrives i fire underkategorier om barnas oppvekst i foreldrehjemmet, ungdommenes refleksjoner rundt foreldrenes fungering, utfordringer knyttet til de samvær som har vært, samt ungdommenes tidvis ambivalente forhold til hvem de skal ta hensyn til.

Videre viser funn fra empirien at relasjoner til øvrige familiemedlemmer også kan være både viktige og vanskelige. Dette andre hovedfunnet beskrives i to deler, hvor det skilles mellom søsken og øvrig familie.

Det tredje hovedfunnet er at barneverntjenesten kan spille en viktig rolle for utfallet av samvær. Herunder presenteres ungdommenes opplevelse av medvirkning i egen sak, hvordan barneverntjenesten har bidratt, samt betydningen av relasjon til saksbehandler.

4.1 Sammensatte årsaker leder frem til en vanskelig beslutning

Det første hovedfunnet viser at ungdommene har kommet frem til sin avgjørelse om å ikke ha samvær på bakgrunn av flere sammensatte årsaker. I dette delkapitlet er årsakene inndelt i fire deler. For det første beskrev de fleste av informantene opplevelser av rus og/eller vold i hjemmet. I tillegg fremkommer mer om hva det innebærer å vokse opp under slike forhold og hvordan det påvirker foreldre-barn-forholdet. For det andre fremheves foreldrenes fungering, og potensiale for endring, som en betydningsfull faktor. Videre fremkommer det at den kontakt som har vært forsøkt har medført uønskede erfaringer. Til slutt i dette delkapitlet presenteres ungdommenes utfordringer med å skulle velge mellom hensynet til seg selv, og hensynet til foreldre eller søsken.

4.1.1 Oppvekst

Denne underkategorien viser at flere av informantene har opplevelser med vold i oppveksten. Det fremkommer at den fysiske volden i hovedsak er begått av fedre, mens psykisk vold forekommer i større grad fra mødrene. Volden som har forekommet har pågått over tid, og har medført stor belastning. En av ungdommene forteller at hun ikke ønsker å ha kontakt med noen av sine foreldre fordi;

hele oppveksten min har bare lagd alt for mange sår inni meg.

De fleste ungdommene er opptatt av hvordan opplevelsene de har hatt før de flyttet hjemmefra har påvirket relasjonen mellom de og foreldrene slik at det blir vanskelig å opprettholde kontakt videre. Den ene ungdommen uttrykte det slik;

jeg hadde ikke noe lyst til det fordi jeg følte at den relasjonen mellom meg og mine foreldre var såpass ødelagt når jeg flytta ut

Funnene viser også at mange av disse relasjonene er så ødelagt at ungdommene ikke ser for seg at det vil være mulig å reparere de. I så fall vil det kreve stort endringsarbeid og lang tid. Dette gir informantene uttrykk for at ikke er realistisk, slik de ser det. Flere av informantene gir uttrykk for at gir en slags sorg og savn, mens noen har tatt ett standpunkt om å ikke regne de som sine foreldre lengre.

Flere av informantene har også erfaringer med foreldres rusmisbruk. Dette fremkommer også som en betydelig faktor for å ikke ønske samvær. Funnene viser at det å leve med foreldres rusmisbruk i oppveksten medfører en generell følelse av utrygghet og en hverdag preget av uforutsigbare hendelser. En av informantene kunne fortelle;

jeg ble levert til folk, også så jeg ikke foreldrene mine på tre dager og sånt..

Videre vises det til at rusen også kunne ha praktiske følger, som økonomiske problemer, eller at foreldre tidvis hadde opphold i fengsel. Opplevelser som å få politiet på besøk kunne også medføre usikkerhet og utrygghet. Ungdommene skiller på hvordan foreldrenes utfordringer med rus har påvirket de, da det beskrives som avgjørende for relasjonen for mødrene de har bodd med, men ikke nødvendigvis for fedrene de ikke har bodd med.

Faren min har slitt mye økonomisk og med rus og sånt, så han har jeg ikke hatt så mye å gjøre med i hverdagen. Men jeg har jo bodd med moren min, som det egentlig ikke har stått noe bedre til med..

I tillegg til en uforutsigbar og utrygg hverdag beskriver flere av ungdommene ansvaret de har kjent på hele livet, og omvendte roller i hjemmet hvor de måtte være den voksne. En av ungdommene forteller for eksempel om hvordan hun måtte ivareta lillebroren sin, mens mor prioriterte seg selv;

Hun er liksom ute og har det gøy og er på fest og blir borte veldig lenge og kommer veldig rusa hjem og liksom jeg har ansvar for han da

Ikke bare har ungdommene måttet ta ansvar for mindre søsken. De har også måtte ta ansvar for sine foreldre. Dette fremkommer som en byrde som har preget oppvekst og relasjon. Ivaretagelse av foreldre fremkom for eksempel som opplevelsen av å måtte være mors venninne eller psykolog når ting ble vanskelig, eller å beskytte foreldre som følte seg truet.

Gjennom empirien dannes også ett bilde av ett lengre tidsperspektiv. Avgjørelsene ungdommene har tatt om å ikke ha mer kontakt henger tydelig sammen med at de måtte leve med uholdbare forhold over lang tid. En av informantene reflekterte rundt dette, og fortalte om gjentatt kontakt med barneverntjenesten over mange år;

jeg tror jeg hadde hatt ett mye bedre forhold til foreldrene mine hvis jeg hadde kommet ut når jeg var liten.

Funnene viser at oppveksten som disse informantene har hatt, har satt sitt preg på deres psykiske helse. Det fortelles om hvordan de på ulike måter har jobbet for å reparere skadene de var påført. For flere bidro det til et uromoment i dette arbeidet å skulle ha

kontakt med foreldre, og på den måten ble samvær til hinder for at ungdommene skulle kunne ha en god utvikling. En utrykte det slik;

jeg har jo opplevd mye vondt i livet og når jeg på den tiden så mamma så fikk jeg så mye dårlige minner.

4.1.2 Foreldrenes fungering

I tillegg til konkrete beskrevne hendelser viser også funn at foreldrenes personlige egenskaper legges til grunn for å ikke ønske kontakt. Ungdommene vektlegger at det er viktig for de å ha gode mennesker rundt seg for å kunne oppnå en tilfredsstillende egenfungering. Det fremstår gjennomgående i empirien at informantene ikke har opplevd sine foreldrene som positive og støttende. Noen beskriver foreldrene sine som både gale og manipulerende.

Uansett så var aldri faren min noen god mann. Han har flere barn og han har føkka opp livet til alle

Det fremkommer at foreldrene har en generelt manglende forståelse for barnas behov, og at de fortrinnsvis prioriterer sine egne. Det har vært forventet, slik ungdommene ser det, at de skal ta hensyn til de voksne og at de skal ta ansvar. Dersom de ikke hadde tatt dette ansvaret ville det medføre konsekvenser i form av for eksempel vold, trusler eller emosjonelle påkjenninger. Ett eksempel på dette er en informant som uttrykker tanker om at mor måtte være bevisst i den grad mor direkte ba henne om å lyve til omgivelsene. Hun beskriver belastningen ved å alltid passe på og alltid beskytte mor;

Hun visste jo hvordan hun skulle få meg til å, få meg til å føle synd på henne da. Hun visste hvilke knapper hun skulle pushe på

Funnene viser at det har vært lite eller ingen endring i foreldrenes fungering slik ungdommene ser det. Det at barna enten har blitt hentet ut, eller selv valgt å flytte ut, har ikke fungert som noen vekker for foreldrene. At foreldre fortsetter å gjøre de samme dårlige valg bidrar til at ungdommen vurderer det som best å ta avstand;

Så jeg vil ikke ha samvær med hun. For hun er fortsatt oppe i det der.

At foreldrene ikke har endret fungering og livsførsel legger mange av ungdommene i hovedsak på foreldrenes forståelse. Det fremkommer eksempelvis at mødre kunne trenge barnets forståelse og trøst etter vonde hendelser, men de ikke tok inn over seg at hendelsen også ble vond for barnet. I verste fall kunne barna få skylden for hendelsen, og motta ubehageligheter fra foreldre i etterkant. Informantene uttrykker ønske om at foreldrene skal ta innover seg hva barna har opplevd, og anerkjenne sin egen skyld i dette i stedet for å skylde på andre.

Så kommer det selvfølgelig an på foreldrene mine også. Når de fremdeles ikke har sagt unnskyld så tenker jeg at de kan bare ha det så godt.

4.1.3 De samvær som har vært

Det fremkommer variasjoner i hvorvidt det var avtalt samvær etter flytting eller om det fra start var bestemt at det ikke skulle være kontakt. For de avtalte samvær så varierte det også fra fastsatt antall til mer flytende ordning.

Funnene viser at halvparten av informantene opplevde at omsorgssvikten fortsatte under samvær og kontakt. Det kunne være blant annet i form av å få stadige drapstrusler, eller å være vitne til vold. En reflekterer rundt innholdet i samværene og morens prioriteringer, hvor mor valgte å tilbringe samværene på besøk hos sin kjæreste fremfor å bruke tid med datteren;

til tider så kunne jeg være veldig redd, for han kjæresten var ikke noe, han var sånn alkoholiker-voldelig, så vi har jo måttet rømt derfra altfor mange ganger

Ingen av ungdommene har hatt tilsyn ved samvær. Ingen av de nevner at det har vært snakk om det heller. Gjennom analysen kommer det frem at samværene har vært nærmest overlatt til foreldrene selv, og at det har gitt uheldige effekter. Relasjoner var allerede vanskelige før flytting, og det var ingen tilstede for å hjelpe til med å reparere dette;

alle gangene vi har møttes sånn nå de siste årene, så har hun bare vært en dritt person. Og det har jo eskalert siden ingen har vært der på en måte

Halvparten gir uttrykk for at situasjonen kanskje kunne vært annerledes med bedre kontroll. Funnene viser flere opplevelser av å bli tvunget til samvær, og at dette i seg selv har gjort det vanskelig å fortsette med. Ett eksempel er en som forteller at mor kunne komme innom så ofte som daglig, og at barneverntjenesten neppe var klar over det;

det kunne jo ha endt på en annen måte, om jeg på en måte hadde fått styrt det litt selv hvor mye jeg ville se henne og sånn

Det fremkommer også for flere at det ble tatt aktive grep for å få gjennomført samvær selv om ungdommen ikke ønsket det, som hos denne;

det var faktisk ikke mamma sin feil liksom, det var bare systemet og jeg trengte bare tid og... komme til egen konklusjoner, for det var en del at det presset som gjorde at , ja, jeg ikke ville.

4.1.4 utfordringer med å vekte ulike hensyn

Det fremkommer som en vesentlig faktor gjennom analysen av intervjuene at ungdommenes valg har vært helt nødvendig av hensyn til de selv. De har gjennom hele oppveksten tatt ansvar for og hensyn til de rundt seg, og har etter hvert fått kjenne på kostnaden av dette. Funn viser at selv etter at de har flyttet ut, har mange fortsatt å ta hensyn og gjennomført samvær for foreldrenes skyld. Felles for alle er at de har nådd ett punkt hvor de av hensyn til egen utvikling, egen helse og eget tankesett har blitt nødt til

å velge bort enten den påvirkning som foreldrene har hatt på de, eller for å gi seg selv tid til endringsarbeid.

*hadde det ikke vært ferdig så hadde jeg kanskje ikke vært her i dag
holdt jeg på å si, sånn følelsesmessig.... kanskje ikke forstått at det som
har skjedd er feil....og jeg klarer ikke å kunne gå videre om hun alltid
skal være der*

Funnene viser at tiden både før og etter plassering har medført en urimelig belastning over lengre tid, og det er gjennomgående at valgene de har tatt har vært helt nødvendig. Også for å beskytte seg mot større skade;

*når alt rundt meg var kaos så ville jeg ikke at det skulle bli enda mer
kaos da, så da var det egentlig for å beskytte meg selv*

Det fremkommer ulike grader av dette temaet. Noen trengte bare litt tid, for å så kunne gjenoppta kontakt. Andre har sett det som viktig for å kunne komme seg videre i livet, eller det settes i sammenheng med selve livet. Funnene viser at jo sterkere konsekvens ungdommen har kjent på, jo lettere har valget vært. En beskriver for eksempel at til slutt hadde totalbelastningen hatt så store konsekvenser for hennes psykiske helse, at hun måtte ut på ene eller andre måten;

*det var på en måte ikke så vanskelig, for det sto jo mellom å leve å ikke
da*

Selv om nødvendigheten er gjennomgående i empirien, kommer det frem at avgjørelsen også har hatt sin kostnad emosjonelt. Flere har følt på dårlig samvittighet, enten for foreldre eller mindre søsken. Noen har følt at de har vært slemme. Andre igjen har kjent på at noe mangler i livet;

*jeg savner jo av og til å ha en mamma eller ha en pappa liksom, men...
ikke de der..biologiske folka der...*

4.2 Betydningen av andre relasjoner

Hovedfunn to viser at relasjoner til familie utover foreldrene kan ha stor betydning, både positivt og negativt. Noen relasjoner er gode, andre vanskelige, og noen relasjoner er både og. Noen har fått opprettholdt viktige relasjoner, andre har mistet flere. Noen ganger oppstår dilemmaer når de valgene man ønsker å ta, ikke lar seg forene. Dette hovedfunnet presenteres med to underkategorier; søsken og øvrige familie.

4.2.1 Søsken

Gjennom analysen fremkommer det at relasjonen til søsken er av stor betydning. En informant har kun eldre søsken, en har både eldre og yngre, de resterende fire ungdommene har yngre søsken. Det varierer om det er hel- eller halv-søsken, og informantene her skiller lite på det. Søsken er søsken.

Funnene viser at søsknenes betydning for ungdommen har flere fasetter. Informantene har på en side opplevd søsken som viktige gjennom en felles oppvekst. Søsken vises til som en støtte, og ett mulig fellesskap i en oppvekst med uønskede erfaringer;

det har vært fint å hatt de, søsknene mine

På en annen side fremkommer det at yngre søsken også kan ha medført ett ansvar det kan være vanskelig å legge fra seg;

*Og det har jeg litt dårlig samvittighet for , for jeg føler jo at jeg forlot
brødrene mine, men jeg hadde jo ikke klart å kunne hjelpe dem nå hvis
ikke jeg hadde levd*

Funnene viser dessuten at ikke alle søskenrelasjoner er gode. Dette fremkommer både ved å unnlate tematikken, eller konkrete skiller på hvem av søsknene det er meningsfullt å ha kontakt med. Slik som med andre relasjoner kan også relasjon til søsken variere gjennom tid, som for eksempel her;

*..søsteren som var i bildet tidligere er ikke så mye i bildet nå lengre.
Selv om vi hadde kontakt tidligere. Men jeg har fått vite i ettertid at jeg
har noen brødre så jeg har da litt kontakt med en eldre bror..*

Selv om søsken kan sees på som både støtte, ansvar og en relasjon med flere sider, så viser funnene at det generelt betyr mye for ungdommene å ha de. Funnene viser dog at det kan oppstå flere utfordringer knyttet til å opprettholde kontakt med søsken. Særlig gjelder dette i de tilfeller hvor søsken fremdeles bor sammen med foreldre. En forteller at løsningen lå i at alle barna hadde ulike fedre, og at kontakten da kunne opprettholdes den tiden de ikke var hos mor;

Ja vi har kontakt, hvertfall når de er hos fedrene sine

Også når søsken er plassert kan det være vanskelig. Det kan medføre usikkerhet og lite stabile ordninger i perioder hvor det vurderes om plassering skal opprettholdes. Samvær avhenger gjerne også av barneverntjenestens eller fosterhjemmets bidrag og engasjement. En av informantene beskriver hvordan hun har vært helt avhengig av at broren ikke bodde hjemme, da mor ikke har tillatt kontakt mellom søsknene;

*for meg var det veldig viktig å møte lillebror, også har jeg på en måte
ikke fått lov til det, uten da han også bodde i fosterhjem for da var det
liksom opp til fosterhjemmet*

Funn viser også at i noen tilfeller kan søskenrelasjon benyttes som pressmiddel fra foreldres side for å kunne opprettholde kontakt med ungdom som ikke vil ha kontakt. For ungdommen kan det da oppstå dilemma mellom egne behov, hvor det på en side ikke er ønskelig men på en annen side blir nødvendig likevel. Noen av ungdommene har da valgt å inngå ett kompromiss med seg selv og ha noe kontakt mot sin vilje;

Eller jeg har litt kontakt med mamma, men bare hvis det har noe med søsteren min å gjøre.

OG;

Hadde jeg ikke hatt søsken, eller om søsknene mine også hadde vært plassert, så hadde jeg ikke hatt noe samvær med mamma og pappa i det hele tatt

4.2.2 Øvrig familie

Utover søsken fremkommer det gjennom intervjuene flere andre personer som for ungdommene har hatt en betydning. Det er først og fremst besteforeldre som utmerker seg i analysen, men noen nevner også tanter/onkler, venner og tidligere fosterhjem.

Alle informantene fikk spørsmål om de hadde noen kontakt med andre familiemedlemmer eller slekt for å finne ut av om slik kontakt eventuelt kunne veie opp for manglende samvær med foreldre. Funnene viser imidlertid at kontakt med øvrig familie heller ikke er uten problemer. Omsorgssvikt i slik grad som informantene her har opplevd i sin oppvekst er synlig også utover husholdningen, slik ungdommene ser det. En informant reflekterte rundt hvor vanskelig det har vært at hun under mange år hadde levd under uholdbare forhold hjemme, uten at noen hadde hjulpet til. Hun forteller;

det er så provoserende og trist, for det er så mye omsorgssvikt fra folk i familien også, som har visst hvordan det har vært, men ingen har gjort noe... ingen har turt å på en måte interact, å gjort noe med det, eller sendt noen meldinger til barnevernet, og sånt... for de har tenkt at det har vært best å bare la det være, men det har jo gått utover oss barna da..

I analysen fremkommer skuffelser over besteforeldre som ikke har stilt opp. At de på en måte har valgt hensynet til sitt eget barn foran barnebarnas behov for en trygg og god oppvekst. Noen besteforeldre har dekket over praktiske forhold, andre har gitt økonomisk hjelp og dermed blant annet bidratt til foreldrenes rusmisbruk. At besteforeldre heller ikke vil ta innover seg hva oppveksten har medført for ungdommen gjør det vanskelig å ha kontakt med de også.

Dere har sett i øynene mine fra jeg har vært liten, dere har sett det i øynene på deres første barnebarn siden jeg var liten, at liksom det har vært ett rop om hjelp der, men dere har ikke gjort noe.

Slik som beskrevet under foreldrenes fungering, så fremkommer det at også besteforeldre kan mangle forståelse for barnets perspektiv og behov. Ved motstridende fortellinger fra ungdommen og foreldrene, kan besteforeldrene velge å tro mer på foreldres fremstilling og dermed også velge de voksenes behov. Noen besteforeldre kan selv ha tatt samme valg som ungdommen, men likevel mangle forståelse for ungdommens valg;

De snakker ikke så mye med henne selv liksom, men de skjønner ikke hvorfor jeg ikke har kontakt

Funn viser videre at plassering i nettverk kan gi svært ulike erfaringer. Der det har fungert godt beskrives momenter som uvurderlig støtte, forståelse for situasjonen, fratakelse av ansvar og god evne til å ta barnets perspektiv. Der det ikke har fungert fremkommer konsekvenser som for eksempel ukontrollerte samvær, flere ødelagte relasjoner innad i familien, og flere utilsiktede flyttinger.

Slik som med foreldre, viser funnene at savn etter kontakt som ikke har blitt noe av også kan gjelde andre familiemedlemmer. Noen har hatt litt kontakt, som har avtatt med tiden. Andre forteller at de godt kunne tenkt seg å ha kontakt med for eksempel besteforeldre, men at det av ulike årsaker har blitt lite. Spesielt kommer savnet til syne i overgang til voksenlivet. Ungdommene har hatt voksne rundt seg mens de har vært under omsorg, men deretter er mange overlatt til seg selv dersom de ikke ønsker ettervern;

nå som jeg er ferdig med institusjon og skal flytte i helt egen leilighet og sånt, så kjenner jeg det hadde vært greit å hatt litt familie, men sånn ble det ikke i mitt tilfelle.

For noen har fosterhjem eller institusjon stått for den støtte, varme og tilhørighet som ungdommene har hatt behov for. Dette synes å kunne veie opp for noe av manglene som kommer av å velge bort kontakt med foreldre under den aktuelle perioden. Noen kunne tenke seg å opprettholde kontakt med tidligere fosterhjem, og at det kanskje hadde vært mer ønskelig enn kontakt med foreldre til tider.

det forrige fosterhjemmet jeg bodde i to år var veldig trygt. Det var første gang jeg følte at jeg hadde det bra da og kunne slappe av da.

4.3 Barneverntjenesten kan spille en viktig rolle for utfallet av samvær

Det siste hovedfunnet viser at ungdommene har klare forventninger til barneverntjenesten, og særlig til barneverntjenestens rolle som foresatt etter at de har flyttet fra sine foreldre. De forventer å bli tatt på alvor, at barneverntjenesten gjør en ordentlig innsats og at de får en saksbehandler de kommer godt overens med. Dersom disse tre momentene ikke fungerer så kan dette også innvirke på hvorvidt samvær blir positivt for barnet. I det neste presenteres de tre underkategoriene i dette hovedfunnet; medvirkning, tiltak og relasjon.

4.3.1 Medvirkning

Samtlige informanter har vært opptatt av hvordan de har blitt møtt og ivaretatt. Gjennom analysen fremkommer det at ungdommene har svært ulike erfaringer med

medvirkning i egen sak, men at muligheten for medvirkning er helt grunnleggende viktig for alle aspekter av saken. Informantenes erfaringene spenner helt fra å ikke ha følt seg hørt i det hele tatt, til å ha blitt svært godt hørt. Ungdommene er enige om at alle barn må snakkes med, uavhengig av alder. Også når det gjelder hvorvidt de skal ha samvær eller ikke. Diskusjonen om hvorvidt barn skal bære slikt ansvar blir nevnt, og ungdommene har en tydelig oppfatning om at barn tåler å ta ansvar for egne valg

At det ikke bestemmes samvær over hodet på dem, uansett om barnet er 3 år eller om barnet er 17. det er jo gjerne barn som føler på det uansett.

Det fremkommer i analysen at ungdommene har formidlet sine synspunkter om samvær på ulike måter. Noen har opplevd å kjempe mot barneverntjenesten lenge for å oppnå en tilfredsstillende situasjon. Det beskrives drastiske virkemidler for å bli hørt, men at barneverntjenesten gjennomgående har tatt foreldrenes parti til tross for barnets tydelige signaler. En beskriver for eksempel;

Det holdt ikke å si at jeg har ikke lyst på samvær når saksbehandleren min bare kom å sa at jammen vi tar med mamma opp. Altså, de tok med familien min opp på samvær. Det endte med at jeg låste meg inn på rommet og nekta å komme.

Drastiske virkemidler kunne være for eksempel å låse seg inne, eller å stikke av. Behovet for slike virkemidler synes å komme i sammenheng med mangel på å bli hørt, mangel på informasjon, og mangel på oppfølging og kontroll. En beskriver stor frustrasjon over dette;

Hun (mor) kom jo på besøk sånn når hun ville, og det var liksom, jeg føler ikke det var noen oppfølging der

Funnene viser også at ikke alle har sagt like klart i fra. Noen har heller vist det med å unngå samvær når det var mulig, eller at reaksjoner og kroppsspråk har gitt signaler til omgivelsene. Også her har ungdommene ulike erfaringer hvorvidt det hjalp eller ikke. En forteller at hun har vært sint fordi de voksne rundt henne ikke forsto, eller hjalp henne å forstå selv;

så var jeg også egentlig bare så utrolig sinna på barnevernet som ikke skjønte greia liksom, eller ikke ville prate med meg om det

Flere forteller om manglende gehør hos barneverntjenesten. For eksempel en opplevde at saksbehandler tok mors parti, og at hun ble sittende med bevisbyrden for en uholdbar omsorgssituasjon;

det var en kjempetøff periode. Å skulle i det hele tatt bli trodd på, fordi det er jo masse psykisk vold ikke sant,, og det er vanskelig å dokumentere selvfølgelig, og da var det mitt ord mot (navn mor) sitt sa hun.

Funn viser at flere opplever å ha blitt mer eller mindre tvunget til samvær, som nevnt under 4.1.3. Dette har forekommet i ulike former ved at foreldre har blitt brakt til ungdommen mot ungdommens vilje, at det ikke har foreligget en plan for kontakt slik at det har blitt uforutsigbart, eller ved forsøk på å motivere eller overtale ungdommen. En forteller at hun opplevde at de voksne spilte på hennes dårlige samvittighet for å få henne til å møte moren;

Og så vet man jo at når hun allerede er her, så kommer folka som jobber her til å guilte meg å se henne eller bære meg ut liksom...

Funnene viser samtidig at flere har positive erfaringer. Noen nyanserer og formidler både gode og dårlige møter. Momenter som fremkommer som positive er at ønsker blir respektert, at ivaretagelse og støtte gir god trygghet og at gode forklaringer er viktig. Måten forklaringene gis på synes også være av betydning, som ved dette eksempelet;

de forklarte at det kunne være viktig, og at det er viktig for noen, men de pusha aldri.

Videre løftes betydningen av at både fosterhjem og barneverntjeneste er tett på, tar ansvar og hjelper barnet til å sette ord på egne følelser. Selv når barnet ytrer motsatt mening;

jeg sa jeg ville dit, men kroppsspråket mitt sa liksom noe annet

Slik ungdommene formidler sine opplevelser ser det tilsynelatende ikke ut til å være noen sammenheng mellom graden av tydelighet fra barnet alene, og sannsynligheten for å bli hørt.

4.3.2 Tiltak

Ett annet funn er at det tilsynelatende er store sprik i opplevelsen av barneverntjenestens engasjement. Flere opplever at barneverntjenesten har vært tett på, og forsøkt å gi mye bistand uten at dette likevel medførte noen endring. Det beskrives situasjoner hvor barneverntjenesten presset så hardt at det i seg selv ble en barriere for samvær, som hos denne;

når barnevernet slutta å presse meg til å ha samvær så fikk jeg til å ordne opp i det selv og fikk liksom skværa opp

Andre igjen erfarer at barneverntjenesten hadde gjort det som var mulig, men at det sto mer på foreldrene, slik som denne uttrykker det;

jeg har fått vite i ettertid at hun har fått masse hjelp, altså, jeg tror kanskje at i min situasjon er det kanskje ikke noe annet man kunne gjort bedre.

Funnene viser at ungdom ofte etterlyser større innblanding fra barneverntjenesten. Det fremkommer beskrivelser av barneverntjenesten som fraværende, at det mangler informasjon og mulighet til medvirkning, og at oppfølging har uteblitt. Flere av ungdommene gir uttrykk for at situasjonen kanskje kunne vært annerledes enn den har blitt dersom barneverntjenesten hadde hatt bedre oversikt og sikret positiv kontakt mellom foreldre og barn. Eksempelvis reflekterer en ungdom rundt det at broren fikk samvær med tilsyn en periode, mens det for hennes del ikke engang var ett tema.

hadde liksom barnevernet lagt til rette for at vi kunne hatt ett sunt forhold, og vi kunne hatt samvær med tilsyn på en måte, eller... at vi kunne hatt en mer sunn kontakt når vi så hverandre, så tror jeg jo jeg ikke hadde kuttet kontakten helt da.

Informantene påpeker også betydningen av at barneverntjenesten har god nok oversikt i saken. At undersøkelser er gjort grundig nok, at samvær blir besluttet ut fra faktisk informasjon, og at barneverntjenesten følger med i utviklingen da ting gjerne endrer seg underveis.

4.3.3 Relasjon

Gjennom analysen fremkommer det at ungdommene setter det å bli hørt i sammenheng med relasjonen de har opplevd å få til saksbehandler. For eksempel kunne det komme hint om tidvis manglende tilstedeværelse og oppfølging i en historie, men siden nettopp den ungdommen totalt sett følte seg hørt og ivaretatt så ble ikke dette tillagt noe vekt. Andre som ikke føler seg ivaretatt forteller om mange detaljer som de tenker burde vært annerledes, og gir dette stor plass i sine historier. Det kan synes som at relasjonen til saksbehandler avhenger av både forventninger, faktiske erfaringer og mye annet.

Dataene viser at saksbehandlers kompetanse og erfaring har betydning for både relasjon og handling. Noen oppfatter at saksbehandler har hatt lav kompetanse, lite erfaring og dermed blitt en lett match for det de beskriver som manipulerende foreldre. Ungdommene har da følt det vanskelig å nå gjennom eller å bli trodd, og det kommer flere utsagn slik som for eksempel disse;

enten så var det de som ikke var så gode i min sak, ellers så var det foreldrene mine som var for flinke til å lyve.

Og;

jeg følte ikke at jeg fikk så veldig mye støtte fra henne egentlig, eh, gjennom hele prosessen, jeg følte at hun ble veldig partisk på grunn av at hun selv var gravid, og jeg merka at hun var...hun... det var ikke noe bein i nesa på henne

Det fremkommer også opplevelser av gode relasjoner. Noen har erfaringer med flere ulike saksbehandlere, og opplever store forskjeller mellom disse. De positive relasjonene preges av at ungdommen føler seg hørt og respektert. Ungdommens meninger er blitt

tillagt vekt og ungdommene er møtt med trygghet og varme. Saksbehandlers tilgjengelighet løftes også frem som en viktig faktor, slik som for eksempel her;

jeg hadde en kjempegod kontaktperson som bare var, som jeg bare kunne ringe til når som helst på døgnet, å bare spørre om ting eller bare gråte og si at jeg er redd og så bare var hun der liksom.

Funn fra min empiri understreker at alle barn er forskjellige. Alle har ulikt utgangspunkt, og tenker eller oppfatter ting ulikt. Flere av informantene påpeker hvor viktig det er at barn snakkes med. Noen mener at man må snakket med barnet først, og at barnet må være barneverntjenestens nærmeste samarbeidspartner. Noen barn finner det vanskelig å sette ord på følelser, andre igjen har ordene men mangler mot til å si de høyt. Noen kan oppleve å få dårlig samvittighet av for mange forklaringer, andre igjen kan oppleve å ikke få forklaringer nok. Hvordan barneverntjenesten møter barnet er derfor viktig;

for hvert enkelt barn det kan være helt forskjellige følelser og det kan være helt forskjellige grunner kan være helt forskjellige ting man vil og ikke vil, at man bare må møte det helt åpent

Funnene viser at det er viktig at barneverntjenesten bygger opp tillit til barnet slik at det gis mulighet til medvirkning. Anerkjennelse og vise at man bryr seg, er to gjennomgående faktor for tillit i denne empirien. For at barnet skal føle trygghet i møte med barneverntjenesten løftes det også frem at det ikke må forekomme overraskelser slik som at det de har fortalt blir fortalt videre uten at barnet er kjent med det.

De må bare ta det helt sånn fra start og avtale alt med barn sånn at man er klar over hva som skjer og når det skjer.

4.4 Oppsummering

I det foregående har jeg presentert funnene fra det empiriske materialet, og oppsummerer her de tre hovedfunn som utmerket seg gjennom analysen.

1. Det er sammensatte årsaker som leder frem til ungdommenes avgjørelse

Gjennom empirien fremkommer det at de fleste ungdommene i denne undersøkelsen har erfaringer med vold og/eller rus hos foreldrene. Dette alene har imidlertid ikke ført til ungdommenes avgjørelse om å ikke ha kontakt. Faktorer som manglende ivaretagelse, utrygghet, voksenansvar og dårlige relasjoner gjennom oppveksten fremheves som av betydning for beslutningen. Det fremkommer videre at foreldrene har vist manglende evne, eller vilje til endring og flere har opplevd at omsorgssvikten har fortsatt etter plassering. Funnene viser at avgjørelse har blitt tatt fordi ungdommene har vurdert det som helt nødvendig for å beskytte seg selv, og for å kunne gå videre i livet så godt fungerende som mulig.

2. Relasjoner til øvrig familie kan være både viktig og vanskelig

Alle de intervjuede ungdommene har søsken. Funn viser at søskenrelasjonene er viktige å ivareta, selv om relasjonene er av ulik kvalitet. Det å opprettholde kontakt med søsken kan by på flere utfordringer, og noen ganger kan dette behovet lede til dilemmaer

mellom kryssende hensyn for ungdommen selv. Ett annet funn herunder er at forhold til særlig besteforeldre fremheves som utfordrende. Her fremkommer mye skuffelse og utfordringer knyttet til at besteforeldrene ikke har bidratt, villet innse omsorgssvikt eller valgt å tro mer på foreldrene enn på barnet.

3. Barneverntjenesten kan spille en viktig rolle for utfallet av samvær. Funnene viser avslutningsvis at ungdommene har varierte erfaringer med barneverntjenesten. Noen har blitt hørt, andre ikke. Noen har gitt tydelig beskjed, andre ikke. Det synes å være en større sammenheng mellom det å bli hørt og opplevd relasjon, enn det har vært med hvor tydelig ungdommen har sagt ifra. Gjennom dataene fremkommer det at barn er forskjellige og det er viktig at barneverntjenesten legger til rette for at de får uttrykt sin mening på en trygg og god måte. Dette uavhengig av barnets alder. Barneverntjenesten må være tilgjengelig og ha tilstrekkelig oppdatert informasjon. Motsatt kan dette føre til for eksempel unødvendig tapt kontakt mellom foreldre og barn eller at barn blir utsatt for urimelig belastning ved fortsatt kontakt.

5 Diskusjon

I dette kapittelet vil det drøftes hvordan ulike faktorerers betydning i spørsmål om samvær kan resultere i ett komplekst felt å fatte beslutninger i. Funn fra min studie settes derfor i sammenheng med kunnskap og forskning som er gjort vedrørende samvær etter omsorgsovertakelse, og diskuteres i lys av kompleksitet. Formålet med denne studien var å få bedre kunnskap om barnas egen erfaring og oppfatning om samvær. Dette ble gjort gjennom intervjuer med unge voksne, og det foreligger derfor ingen andre opplysninger som kan utfylle historiene. Likevel presenteres det ett sammensatt bilde selv kun utfra ungdommenes perspektiv, og etter analysen kom jeg derfor frem til at tematikken kunne sees utfra kunnskap om kompleksitet. Dette utelukker imidlertid ikke at det kan være andre viktige momenter eller andre måter å kunne vurdere ut i fra.

Kapittelet gir først en kort orientering om hvordan kompleksitet kan forstås, og deles deretter inn i tre deler med en tematisk struktur slik som funnene i forrige kapittel;

I den første delen tas direkte utgangspunkt i oppgavens problemstilling; hva kan gi grunnlag for å nekte samvær sett fra barnas perspektiv? Funn viser at det er sammensatte årsaker som leder frem til ungdommenes avgjørelse om å ikke ha samvær. Når det så skal fattes en formell avgjørelse om samvær er det mange perspektiver å ta hensyn til og mange faktorer som skal avveies.

I del to ser jeg nærmere på forholdet til øvrig familie, hvor søsken og besteforeldre trekkes frem spesielt. Funn viste at forholdet til også andre nærstående utover foreldrene kunne by på utfordringer.

I den tredje og siste delen diskuteres barneverntjenestens ansvar, muligheter og utfordringer i saker om samvær. Er det samsvar mellom barnas forventninger og gjeldende anbefalinger?

5.1 Kompleksitet

Det at problemstillinger er komplekse høres stadig oftere igjen i dagligtale, gjerne i forbindelse med at noe oppleves utfordrende eller vanskelig (Jansen, 2017 i Langsrud, Lichtwarck og Fauske, 2020). Det at noe er komplekst i barnevernssammenheng betyr imidlertid at det foreligger mange og sammensatte problemer, og at disse ikke kan forstås enkelt som årsak-virkning. Beskrivelser av kompleksitet fremkommer i flere studier, og presenteres her gjengitt fra sekundærkilder. Kompleksitet handler i hovedsak om at problemene må forstås som at *flere faktorer og aktører gjensidig påvirker og påvirkes av hverandre* (Fauske, et.al, 2016, s.188). Dette medfører at de komplekse sakene gjerne fremstår som uforutsigbare og uoversiktelige (Langsrud, Lichtwarck og Fauske, 2020).

I sammenheng med bruken av begrepet kompleksitet, så snakkes det også gjerne om såkalte «wicked problems». Dette er problematikk som vanskelig lar seg tolke eller løse, i motsetning til lette, avgrensede og løsbare problemer (Fauske m.fl, 2016, s.189).

Ulike faktorer kan påvirke kompleksiteten i en sak. En ting er at problemene er vanskelige å skille fra hverandre fordi de henger tett sammen uten tydelige avgrensinger. Familiens evne og vilje til samarbeid er en annen faktor. Antall tiltak og antall tilbud fra andre tjenester vil også virke inn på det totale bildet (Fauske, Kvaran og Lichtwarck, 2017). I tillegg vil trolig også andre faktorer kunne komplisere ytterligere.

5.2 Ulike faktorerers betydning kommer an på hvilket perspektiv man tar

Når jeg ser på litteraturen som finnes vedrørende samvær i dag finner jeg mye som har enten juridisk eller psykologisk vinkling, eller en kombinasjon av disse. Noe har fokus på foreldrene, men i hovedsak er det det individuelle barnet man har fokus på. Mye av kritikken i samværsdebatten går på nettopp dette, at fokuset blir for ensidig på barnets beste. Barneverntjenesten er forpliktet til å vurdere barnets beste i alle faser av en barnevernssak, men samtidig er det en hel rekke andre hensyn å ta. EMD har gitt klare føringer om at Norge må bli bedre på å balansere de ulike hensyn, slik som for eksempel barnets behov opp mot foreldrenes rettigheter. I dette blir det liten tvil om at samvær er et svært komplisert vurderingstema.

Det diskuteres frem og tilbake hva som er barnets beste, og det søkes gjerne å lage sjekklister og manualer for dette. Funn fra min studie viser dog i likhet med mange andre undersøkelser at alle barn er forskjellige. Derfor vil det være ulike faktorer som vil være av betydning for hvert enkelt barn individuelt sett. Barna er imidlertid ikke individuelt uavhengige av hverken ytre eller indre faktorer. Familie- eller samfunnsstrukturer vil kunne påvirke de utenfra, og deres egne ambivalente følelser vil kunne påvirke de innenfra. Denne gjensidige påvirkningen av barnet, familien og andre faktorer gjør kompleksitet aktuelt som en måte å forstå hver enkelt sak ut i fra.

Funn fra min undersøkelse viser at det først og fremst er de erfaringer ungdommene har fra oppveksten med foreldrene som er hovedårsaken til at disse ungdommene har valgt å ikke ha mer kontakt med de. De fleste informantene har erfaringer med fysisk eller psykisk vold eller foreldres rusmisbruk. Funnene viser også at omsorgssvikten har fortsatt i forbindelse med samvær og kontakt for flere. Isdal mener at vold har en funksjon i form av å smerte, skremme eller krenke den som utsettes, og at slike opplevelser derfor fester seg bedre i hukommelsen enn andre hendelser (Isdal, 2000, s.146). Han skriver videre at konsekvensene av volden avhenger blant annet av offerets mulighet til å beskytte seg selv der og da, og at det er stor sjanse for at opplevelser av vold resulterer i ett traume (Isdal, 2000). Slik funn fra min undersøkelse viser, så er dette erfaringer som tydelig vekkes igjen ved påminnelser, slik som altså samvær kan være.

Haugli og Havik (2010) listet opp vold/overgrep, foreldres manglende aksept av plassering, rømningsfare og barnets vegring som grunner for at samvær kunne nektes. I tillegg til dette viser funn fra min undersøkelse at også rus og en ødelagt relasjon kan være aktuelle årsaker. Stang og Baugerud (2018) legger alvorlig omsorgssvikt til denne listen. Det kan favne også mine informanter. I tråd med kompleksitetskunnskap fremkommer det fra min studie at det er ikke den ene eller andre faktoren alene som leder frem til en avgjørelse om å ikke ha samvær, faktorene henger sammen og påvirker hverandre. Tidsperspektivet spiller en annen viktig rolle. For samtlige av mine informanter har det gått tid, og de har kommet til ett punkt hvor de aktivt eller passivt

har vegret seg for samvær. Siden flere påpeker barnets vegring som eget punkt, kan det synes som at denne type saker kan være lettere å fatte avgjørelser i.

Om vi ser på rettspraksis kan det se ut til at lista for å nekte samvær ligger betydelig høyere enn en ødelagt relasjon og dårlige minner, slik som mine informanter trekker frem som viktige faktorer. Det vil si, om vi omformulerer informantens «dårlige minner» til faguttrykket «re-traumatisering» vil det kanskje se annerledes ut. Norge har blitt noe kritisert for å benytte begrepet «sårbare barn» uten å utdype hva dette innebærer for den enkelte. Det kan synes som at vi har ett noe lignende forhold til begrepet vold. Kanskje burde vi også her bli bedre til å beskrive det konkrete innholdet og hvilken innvirkning det har på den enkelte. Mine funn kan tyde på at det ikke nødvendigvis er volden i seg selv som leder frem til ungdommenes vegring, men at det blant annet er følgene av denne som blir viktige. Kanskje burde vi bli flinkere til å se nettopp disse følgene og beskrive disse. Alvik (2021) beskriver i sin gjennomgang at vold omtales i liten grad da man ikke vil komme i konflikt med uskyldspresumpsjonen i straffesaker. Dette er også i tråd med mine erfaringer fra barneverntjenesten, at så fort det nevnes vold så endres perspektivet. Man går fra å tenke beskyttelse av barnet, til hvorvidt man har tilstrekkelige bevis for å kunne straffe foreldre. Og når disse to settes opp mot hverandre er det ikke gitt at barnets beste lengre veier tyngst, og en slags juridisk kompleksitet legger til en ytterligere faktor i vurderingene.

EMD har brukt uttrykket «undue hardship», og på norsk er det gjerne oversatt til urimelig belastning. Høyesterett har også referert til barns tålegrense. Stang og Baugerud (2018) har imidlertid etter gjennomgang av faglitteratur påpekt at det er viktig at samvær og kontakt anordnes på en slik måte at de gir god emosjonell støtte og oppleves stabile og trygge, siden det ellers kan påvirke barnets utvikling på en negativ måte. Her ser vi hvordan forskjellene i et juridisk perspektiv og ett psykologisk/barnefaglig perspektiv kan skape stort språk i de avgjørelser som tas.

Min studie har som sagt tatt utgangspunkt i ungdommer som selv ikke ønsker samvær, og barnets mening skal tillegges vekt. Så kan det stilles spørsmål ved hvorvidt det er riktig å tillegge barna dette ansvaret. Har vi ikke en plikt til å beskytte de mot skadelig samvær, selv når barnet eller ungdommen ikke er enig i det? Eller når de ikke vil eller kan sette ord på hva de opplever? Vurdering av samvær vil trolig også være langt mer omfattende enn hva jeg klarer å få frem av denne oppgaven, og formålet er for så vidt heller ikke å lage en generalisert sammenstilling av aktuelle momenter. I noen saker er det kanskje slik at eventuelt skadelige momenter ikke fremkommer tydelig før lenge etter at samvær er stanset. I andre saker kan det være en lang rekke momenter som taler imot men likevel kan det være best for barnet å opprettholde samvær. Funn fra min undersøkelse samsvarer slik sett med øvrig forskning rundt samvær; det er så uendelig viktig med konkrete vurderinger i hver enkelt sak siden alle barn er forskjellige. Det igjen medfører ikke bare at det skal gjøres gode vurderinger, men også at det krever en hel del ressurser. Ett kjennetegn ved komplekse saker er, som nevnt innledningsvis, de ulike faktorer og aktørers påvirkning av hverandre. Dette tilsier at det kan forekomme kontinuerlige endringer som har betydning for barnet og at vurderingene må følge i takt med tiden.

Mine funn viser at barna gjerne står i ett dilemma hvor de må prioritere mellom ulike hensyn. Når man blir utsatt for vold over tid, slik noen av mine informanter forteller om, kan det medføre forandringer i hvilke hensyn man tar. En person utsatt for vold kan for eksempel få ett økt fokus på den som utøver volden, og det å dekke dennes behov for å

unngå nye episoder (Isdal, 2000, s.147). Det å endre fokus fra foreldres behov, til å beskytte seg selv kan da være krevende. Det tilsier igjen at det ikke nødvendigvis vil være så lett å stå på sitt.

Det at barnet kan være påvirket av ulike forhold, eksempelvis hvem det snakket med sist, eller hva det tror at den de snakker med vil høre, kan være utfordrende for en saksbehandler å fange opp. I slike tilfeller kan det også komme til syne hvordan saksbehandler kan bli en ytterligere faktor som kan bidra til kompleksitet i saken. Hvordan saksbehandler oppfatter barnets behov kan ha sammenheng med personlige holdninger. Saksbehandler har egne verdier og holdninger, og kan i tillegg tolke det barnet sier utfra en grunnoppfatning av sakens innhold (Kojan og Christiansen, 2016, s.23 og 27). Det er gjerne delte meninger om samvær, og det er heller ikke nødvendigvis slik at saksbehandlere er helt oppdatert på nyere forskning. For eksempel kan fagpersoner mene at det er best at barn som er traumatisert av foreldrene har best av å opprettholde kontakten selv om nyere kunnskap ikke støtter dette (Kvello, 2015, s.87). Dersom saksbehandler for eksempel har en oppfatning av at relasjonsbaserte traumer heles best gjennom bearbeiding i relasjonen, kan denne vurdere at det kan være riktig med samvær, selv når barnet vegrer seg.

En annen faktor som fremkommer av mine funn er at de foreldre det her gjelder gjerne mangler både innsikt i situasjonen, forståelse for barns behov, samt evne og vilje til å prioritere noe annet enn sine egne behov. Foreldre kan da bidra til ytterligere kompleksitet i saken ved å forsøke å påvirke ting i sin favør. Særlig om vi legger til det som har vært situasjonen for flere av mine informanter; at barna i tillegg har fylt en rolle som ansvarlig og ivaretagende i hjemmet. Mine funn viser at det vil fordre ett betydelig endringsarbeid fra foreldrenes side for at barna skal oppleve kontakt som positivt.

Det har de senere år blitt økt fokus på gjenforeningsmålet ved omsorgssaker, og det kan i den forbindelse stilles spørsmål ved om hyppig samvær øker muligheten for tilbakeføring. For de fleste av mine informanter er ikke gjenforening ett tema overhodet, de ønsker ikke engang kontakt med foreldrene sine. Imidlertid er disse nå voksne, og har vært relativt store når avgjørelsene har blitt tatt. Det vil kanskje være mer aktuelt å tenke tilbakeføring for ett lite barn fremfor en som uansett snart skal flytte hjemmefra. Stang og Baugerud (2018) konkluderer med at det ikke finnes forskningsmessig belegg for å hevde at hyppig samvær øker muligheten for tilbakeføring. Det samme fant Forandringsfabrikken i undersøkelsen «Det handler om oss» (2021), hvor ingen av barna trakk sammenhengen samvær og tilbakeføring. I likhet med dette fortalte en av mine informanter at hun hadde gjenopptatt kontakt med sin mor nå, og at dette først ble riktig etter at hun fikk en lengre periode med ro. Kanskje kan det tale for at man i noen tilfeller bør kunne nekte samvær for en periode? Høyesterett har også påpekt at det ikke er noen motsetning i samværsstans og senere tanke om gjenforening. Det kan stilles spørsmål ved om det noen ganger kan være slik at en periode uten samvær til og med kan øke sjansen for gjenforening. Igjen vises behovet av kontinuerlige vurderinger da situasjoner kan endre seg.

Selv om barnets vegring listes opp som årsak til å nekte samvær, så er det kanskje likevel ikke lettere å ta denne avgjørelsen i slike tilfeller. Barnekonvensjonen art.12 krever at det skal legges behørig vekt på barnets synspunkter etter alder og modenhet. Men disse meningene og hvordan de vektlegges kommer ikke nødvendigvis så tydelig frem i rettsavgjørelser. Høyesterettsdommen Rt. 2004 s. 1046 sier at barnets motvilje skal vektlegges etter «hvor grunnfestet motviljen er og hva som reelt sett er årsaken til

den» (Stang og Baugerud, 2018, s.79). Dette er i tråd med mine funn hvor det fremkommer at ungdommene er opptatt av at man må finne ut av grunnen til hvorfor barnet ikke vil.

Funn fra min studie viser også at noen av ungdommene har følt seg påtvunget samvær, enten ved fysisk oppmøte eller at det ble spilt på samvittighet.

Stang og Baugerud (2018, s.80) peker på at grensen mellom overtalelser, motivering, trusler og psykologisk tvang er uklar. De skriver dog at selv om barn ikke skal tvinges på noen måte, så må det være rom for motivasjon dersom det ikke er grunn til å tro at barnets helse og utvikling vil utsettes for skade.

Dette innebærer igjen at man må kjenne svært godt til forholdene. Og hvordan kan man egentlig være sikker på at barnets utvikling ikke vil ta skade av å gjennomføre samvær når barnets hode bare er kaos eller det trenger tid for seg selv, slik funn fra min studie viser? Det kan synes som en stor utfordring å balansere mellom noens opplevelser og andres intensjoner.

Det å finne ut av hva som var barnets beste vil kanskje heller ikke vise seg før i etterkant. Det vil si, i etterkant kan man kanskje kunne si om utfallet ble bra eller dårlig. Det er imidlertid slik i disse menneskelige sakene at man har jo ikke noe alternativ å sammenligne med. Man kan ikke med sikkerhet vite om utfallet hadde blitt bedre eller verre med en annen fremgangsmåte. Det er heller ikke gitt at alle involverte er enige i konklusjonen. Barnets beste må uansett bestrebes. Deres psykiske helse på både kort og lang sikt vil påvirkes av dette. Det som kan synes å være ett individuelt perspektiv, vil også være i en samfunnsmessig interesse siden en dårlig psykisk helse på sikt vil kunne få følger også utover barnet selv.

Oppsummert viser min studie at ungdommene er opptatt av at barn har forskjellige ønsker og behov, og hva som leder til at barna selv kommer til en avgjørelse om å ikke ha mer kontakt er individuelt. Likevel viser mine funn at ungdommene legger mer vekt på følgene av omsorgssvikten enn voldsutøvelse og rusmisbruk i seg selv. Rettspraksis viser en høy terskel for å nekte samvær, men det hjelper på avgjørelsen om barnet selv viser tydelig vegring over tid. Gjennom å se på min studie og øvrig forskning i sammenheng ser vi at aktuelle faktorer som kan ha betydning for vurderingen om samvær kan være; forhold som ligger i barnet selv som traumereaksjoner, relasjonsskade og at barnets egen oppfatning kan endre seg. Det kan være forhold ved foreldre, eller med barneverntjenesten. Og det kan være ulikheter i kunnskap og praksis i for eksempel psykologisk eller juridisk perspektiv.

Disse faktorene, som på ingen måte er uttømmende, kan i en kompleksitetsforståelse gjensidig påvirke hverandre, og således være vanskelige å både forstå, løse opp i, eller gjøre gode vurderinger utfra.

5.3 Forholdet til øvrig familie

Gjennom min studie fremkommer det at ungdommene opplever kontakt med søsken som viktig, mens kontakt med øvrig familie kan være mer vanskelig. Funn viser at det er utfordringer knyttet til kontakt med både søsken og andre. Min forforståelse var at kontakt med andre i familien kunne veie opp for manglende kontakt med foreldre. Det er ut fra en tanke om at biologi er av betydning. Men hvilken betydning har egentlig det biologiske prinsippet i praksis? En av informantene sa «det hadde vært fint med familie,

men...». Muligens kan dette, og flere andre lignende uttalelser, vise at fokuset på biologiske bånd kanskje også kan bli noe innholdsløst og at andre relasjonelle bånd kan få vel så stor betydning.

Bunkholt (2017) beskriver at søskenrelasjoner er viktige fordi de bidrar til en kontinuitet i livet, søsknene kjenner hverandre og deler erfaringer. Hun påpeker også at det kan være utfordringer knyttet til denne relasjonen ved at de for eksempel kan ha et dårlig forhold eller ha ulike roller til hverandre (Bunkholt 2017, s.114). Funn fra min studie viser at ungdommene i hovedsak ser på søsken som viktige i livet og at det har stor betydning å opprettholde kontakt. Kombinasjonene av ulike utgangspunkt er mange. Det kan være snakke om helsøsken, halvsøsken, stesøsken og så videre. Noen kan være plassert, mens andre bor hjemme. Noen ganger er de plassert i samme fosterhjem, noen ganger bor de på hver sin plass.

Funn fra min studie viser at det kan være en utfordring der fosterbarn ønsker å treffe søsken som fremdeles bor hjemme. Foreldre har rett til å bestemme for det hjemmeboende barnet og vil kanskje si nei ved konflikt med det utflyttede barnet. Noen foreldre vil kanskje argumentere med at det utflyttede barnet har problemer av slik karakter at det hjemmeboende barnet må beskyttes og dermed ikke kan treffe søsken uten tilsyn av foreldrene for eksempel. På den måten kan søskenforhold brukes som er pressmiddel mot barnet som har flyttet ut. Barneverntjenesten har etter ny lov fått enda større plikt til å tilrettelegge for kontakt mellom søsken, men i realiteten vil dette kunne tilbys på frivillig basis siden foreldrene vil ha anledning til å nekte kontakt mellom søsknene i slike tilfeller. Barneverntjenestens plikt på en side, og mangel på handlingsrom på den andre siden byr på nok en kompleks utfordring for barneverntjenesten.

Dersom begge barn er plassert i ulike baser og samvær er aktuelt, så kan dette også by på utfordringer. Selv om søsken kan se på hverandre som viktige er det heller ikke gitt at de nødvendigvis klarer å ha positiv kontakt. Slik som vurderingene rundt samvær mellom foreldre og barn, så krever også vurderingene rundt søskensamvær en ordentlig kartlegging. Barnevernsloven poengterer også i forhold til søskensamvær at *samvær skal være til barnets beste* (Barnevernsloven, 2021, §7-5, 2.setn). Søsken kan bety ulikt for hverandre både positivt og negativt. De kan trøste hverandre, opprettholde kontinuitet i livshistorie og kjenne hverandres erfaringer. Men det kan også oppstå utfordringer knyttet til den enkeltes omsorgsbehov, at de har ett dårlig forhold, ulik lojalitet til foreldrene eller at de forsterker uheldige roller seg imellom (Bunkholdt, 2017, s.114-115). Det bør være god kjennskap til styrker og svakheter i søsknens relasjon, hvilke roller de har i forhold til hverandre og hvorvidt de har en positiv eller negativ innvirkning på hverandre. Det kan også tenkes at det oppstår dilemmaer, hvor kontakt med søsken oppleves positivt og nødvendig for den ene, men har negative konsekvenser for den andre. Det kan jo også være slik at den ene vil og den andre ikke. Da blir det utfordrende for barneverntjenesten å skulle ta hensyn til begge behov, all den tid tjenesten er forpliktet til å gjøre det som er best for begge barna samtidig.

Barnas alder vil også kunne være en faktor. For mindre barn vil det være naturlig å ha med voksne, fortrinnsvis i form av fosterforeldrene, dersom søsknene skal møtes utenom eventuelle fellessamvær med foreldre. Da vil fosterforeldrene kunne ha en veiledende rolle og hjelpe søsknene til å skape eller opprettholde en god relasjon. Ungdom vil ha større anledning til å treffes alene, eller holde kontakt via for eksempel sosiale medier.

Da vil de være mer overlatt til egen styring og vurderingsevne. Ut fra det jeg kan finne har ikke tilsyn vært diskutert vedrørende søskensamvær. I noen tilfeller kan det tenkes at det kunne vært en ide, for eksempel dersom ett eldre søsken har en sterkere lojalitet og utøver press på vegne av foreldre. På en annen side vil kanskje friheten de har ved å kunne styre selv også bidra til at de lærer hva som fungerer og ikke, og dersom de ønsker hjelp til bedre samhandling kan det tilbys støtte på frivillig basis.

Etter loven er det samvær mellom foreldre og barn som er den sterkeste rettigheten all den tid retten er gjensidig. For øvrige gjelder gitte vilkår. Dette medfører at i en totalvurdering av samværsspørsmålet, inkludert hvor mye samvær barnet har kapasitet til å gjennomføre, kan samvær med andre ikke gå på bekostning av foreldrenes samvær. Samtidig er det foreldrene som er ansvarlige for omsorgssvikten, og ikke nødvendigvis søsken eller besteforeldre. Det kan da virke ulogisk at foreldre skal være bedre for barnet å ha samvær med i alle tilfeller. Kanskje vil det for noen være bedre å ha samvær med besteforeldre enn med foreldrene. Dette kan for så vidt også være like aktuelt for tanter, onkler eller andre nære, men det har vært besteforeldre som har vært mest fremtredende tema i min studie.

Ett sentralt funn i denne studien er imidlertid at ungdommene finner samvær med spesielt besteforeldre utfordrende. Dette står i motsetning til de undersøkelser som jeg har referert til i kapittel to. I disse undersøkelsene fremkommer at samvær med besteforeldre fungerer godt for de fleste, at det er viktig for stabilitet og kontinuitet, og at det nettopp kan foreligge en lettere relasjon til besteforeldre enn til foreldre. Denne forskjellen kan forstås i sammenheng med utgangspunktet. I utgangspunktet er jo også samvær med foreldre noe som anses positivt for de fleste.

Men for disse barna, som ikke ønsker samvær med foreldrene sine, kan det tenkes at det komplekse bildet også spiller en rolle for andre relasjoner. Det kan tenkes også at andre involverte parter påvirker hverandre, og at relasjoner generelt er ustabile og lettpåvirkelige innad i familien. Noen studier viser også at for eksempel vold kan forekomme i generasjoner fordi aggresjon, mestringsstrategier og forståelsesmåter kan arves både gjennom gener og gjennom læring (Kvillo, 2015, s.373). Besteforeldrenes personlige egenskaper, eller at ungdommene kan ha negative erfaringer med besteforeldrene kan dermed være faktorer som kan være aktuelle også her. Funn fra min studie viser at ungdommene opplever en viss skuffelse over at besteforeldre enten ikke har villet innse omsorgssvikten, har dekket over denne, eller har hatt vansker med å prioritere barnebarnas behov foran sine barns. I den sammenhengen kan vi også se besteforeldre som en medvirkende faktor til sakens totale kompleksitet.

All den tid barneverntjenesten har høstet kritikk for å være for individrettet vil det kanskje være ett poeng i å jobbe også med barnets øvrige relasjoner, ikke kun foreldre og eventuelt søsken. Besteforeldre har imidlertid ingen rettigheter til informasjon, og da vil man i stor grad være avhengig av samarbeid med de involverte. Dersom det lykkes å få til ett helhetlig samarbeid kan bruk av familieråd være ett tiltak som kan benyttes. Det er ikke nødvendigvis slik at familieråd i seg selv vil bedre barnets fungering, men det vil kunne bidra til at flere opplever medvirkning (Havnen, 2016). Med denne metoden ville barneverntjenesten dermed både fått ett innblikk i relasjonene innad i familien, og fått anledning til å legge mer helhetlige planer for kontakt og veiledning. Ved å samle nettverket på denne måten ville man kanskje også kunne redusert noe av kompleksiteten

i saken dersom man får synliggjort påvirkende faktorer i ett fellesskap.

På en annen side fremkommer det i mine funn at flere av ungdommene vurderer relasjonen til sine foreldre som så ødelagt at den ikke kan repareres. I noen tilfeller kan det kanskje også være slik i forhold til besteforeldre. Dersom også foreldrene har opplevd omsorgssvikt i sin oppvekst foreligger kanskje faktorer som tilsier at samvær ikke vil være til barnets beste. Dette legges dermed til under forhold som barneverntjenesten bør undersøke og ta stilling til.

Oppsummert løftes samvær med søsken frem som noe positivt i min studie, mens samvær med besteforeldre er mer utfordrende. At søskenkontakt er positivt dersom forholdene ligger til rette for det, er noe som samsvarer med andre undersøkelser. At kontakten med besteforeldre kan være vanskelig kommer, slik jeg finner det, lite frem i andre studier. Når kontakten med foreldre kan frembringe vanskelige minner, kan det også tenkes at kontakt med besteforeldre kan gjøre det samme. Særlig om besteforeldre mangler forståelse eller på annen måte bidrar til å opprettholde gamle forestillinger. Så kan det stilles spørsmål ved hvordan det kan ha seg at kontakt med søsken tilsynelatende ikke har denne effekten. Slik det fremstilles av informantene i denne studien kan det se ut til at det ligger en ulik forventning fra ungdommene til ansvaret de ulike aktørene har for situasjonen. Søsken har kanskje tilsvarende opplevelser, og det er gjerne ungdommen som i noen tilfeller har vært den ansvarlige i relasjonen til yngre søsken. Mens besteforeldre blir sett på som mer medskyldige i den omsorgssvikten som ungdommene har opplevd. På den måten kan det se ut til at ungdommene ser besteforeldre som en medvirkende faktor for kompleksitet i disse tilfellene, mens søsken blir mer likeverdig utsatt for denne.

5.4 Forventninger til barneverntjenesten

I analysen av min empiri er det en gjennomgående rød tråd av forventninger til barneverntjenesten. Noen har gode erfaringer, mens andre har dårlige. Er disse erfaringene tilfeldige eller foreligger forhold det er mulig å gjøre noe med?

Man kan stille spørsmål ved hvor skoen egentlig trykker. Mangler barneverntjenesten kompetanse til å vurdere disse spørsmålene? Eller mangler tjenesten strategier, eller ressurser? Samvær etter omsorgsovertakelse er etter hvert blitt ett tema med høyt fokus, og det foreligger nå en del litteratur om dette. På bakgrunn av litteratur kommer nye føringer og retningslinjer for hvordan samvæerspørsmålet skal vurderes og håndteres. Slik de to foregående delkapitlene viser så kan det foreligge høy grad av kompleksitet både på personlige, familiære og strukturelle nivåer. Dette medfører igjen at barneverntjenesten er i behov av både kompetanse om kompleksitet og tid til å benytte denne. Det er utarbeidet flere retningslinjer som skal hjelpe barneverntjenestene i vurderinger om samvær, men disse vil ut fra et kompleksitetsperspektiv i liten grad avhjelpe utfordringene siden samvær ikke besluttes gjennom lineære forhold (Langsrud, Lichtwarck og Fauske, 2020).

Når det gjelder min studie så må det for øvrig påpekes igjen at informantene er voksne. Deres erfaringer med barneverntjenesten begynner å ligge noen år tilbake i tid. Den nye barnevernsloven har følgelig ikke vært gjeldende for disse ungdommene, men heller ikke de endringer som har forekommet de senere år. Dersom man skal gå inn og vurdere rett

og galt i forhold til disse ungdommene må dette sees i lys av hva som var gjeldende på det aktuelle tidspunktet. Når det er sagt er det uansett uheldig at noen ikke opplever at de har blitt hørt. Relasjonsarbeid er ikke noe nytt. Imidlertid kan det tenkes at dette tidsaspektet har bidratt til å tilføre ytterligere utfordringer i samarbeidet. Om man ser på transaksjonsmodellen hvor barnet og de ulike miljøene rundt barnet gjensidig påvirker hverandre på generelt nivå, ikke kun i de komplekse sakene, så ser man teorier om at også samfunnets rådende holdninger om barn også kan virke inn på det enkelte barnet (Christiansen, Iversen og Kojan, 2016, s.114). Under den tiden disse ungdommene har vært i kontakt med barneverntjenesten, så har det også som følge av EMD og dekning i media blitt ett større fokus på barns rettigheter og medvirkningsmuligheter. Det kan ha medført at ungdommer gjennom denne perioden ha utviklet forventninger til barneverntjenesten som følge av dette fokuset.

Det er mange forhold som kan ha bidratt til at disse ungdommene har opplevd mangelfull medvirkning. En mulighet er at ungdommene selv har gjort seg utilgjengelig for barneverntjenesten. Slik Stang og Baugerud (2018) er det de som har opplevd den mest alvorlige omsorgssvikten som plasseres ut av hjemmet, og at disse da gjerne strever med både emosjonsregulering og atferdsvansker. Da kan det være utfordrende å få disse ungdommene i tale. Barn som har vokst opp med vold vil også kunne være redde og usikre i utgangspunktet, være ekstra følsomme for å føle seg truet og ha lett for å fortolke andre som fiendtlige (Isdal, 2000, s.151). I slike tilfeller kan det være ekstra krevende å komme i posisjon til disse barna og bygge opp en tillit som gjør at de kan snakke trygt.

En annen mulighet kan være at barneverntjenesten har vært utilgjengelig for ungdommen. Kanskje er det forventningene til tilgjengelighet man burde ta tak i? En av informantene ga uttrykk for at hennes saksbehandler var tilgjengelig når som helst når hun hadde behov for det. Det kunne kanskje vært ønskelig i en ideell verden, sett fra ungdommenes perspektiv, men vil neppe være mulig i de fleste tilfeller. Saksbehandlere i barneverntjenesten er også mennesker, med eget privatliv og ikke minst behov for søvn. Saksbehandlere vil imidlertid ha ulik anledning til og motivasjon for å være tilgjengelige. Kanskje er det slik at de som tilbyr nærmest ubegrenset tilgjengelighet også bidrar til økte, og dertil brutte, forventninger mellom andre?

Barneverntjenestens kompetanse har også fremkommet som tema i min studie. Noen av ungdommene har kjent at saksbehandlers kompetanse har vært for lav. Det er liten tvil, som jeg har nevnt tidligere, at krav til hva en saksbehandler skal kunne har økt betraktelig de senere år. Lovverk og retningslinjer speiler denne utviklingen. Jo større kompleksitet jo vanskeligere vurderinger er en logisk slutning her. På en annen side kan det også stilles spørsmål ved hvorvidt det foreligger en risiko for å fragmentere for mye når alle forhold skal vurderes inngående, slik at man mister helhetsperspektivet, slik Langsrud, Lichtwarck og Fauske (2020) beskriver i sin artikkel.

Kompleksitet kan man også finne igjen i direkte kontakt med barnet. Noen ganger kan man møte utfordringen ved at barnet sier en ting, men mener noe annet og forventer at barneverntjenesten forstår. Slik som informanten som sa hun ville på samvær, men viste voldsomme reaksjoner. Andre ganger kan barn og ungdom svare ut i fra en skjult agenda. Gjennom erfaring har jeg møtt ungdommer som er lett påvirkelige. De kan mene en ting den ene dagen, og motsatt den neste. Meningen de klart gir uttrykk for, trenger ikke være deres egen, slik vi har sett i de to tidligere delkapitlene. De kan for eksempel gi uttrykk for bestemte meninger for å føle tilhørighet hos noen med slik

mening. Noen kan ha foreldre som er i konflikt med hverandre, og så opptre for eller imot foreldrene etter tur avhengig av hvem de vil søke seg mot, eller ikke skuffe, på det aktuelle tidspunktet. For andre kan det kanskje medføre en reell fare å gi uttrykk for sin mening, for eksempel der barnet står i fare for å bli utsatt for æresdrap om det sier noe ufordelaktig om foreldrene. Skoglund og Thørnblad (2021) fant i sin undersøkelse også ungdom som i ettertid uttrykte takknemlighet for at de ikke hadde blitt lyttet til. Det er imidlertid ikke slik at det å bli lyttet til er det samme som å få bestemme. Det viktigste er kanskje at man bruker nok tid til at barnet/ungdommen får uttrykt sin mening. Og gjerne så mange ganger at man kan identifisere kjernen i innholdet, dersom meningene svinger. Slik vil det kunne dannes bedre grunnlag for de avgjørelsene som skal tas.

Ulike saker krever ulikt mye. Der det er ett barn, engasjert fosterhjem og avklart situasjon, vil det kreves relativt lite. Er det flere barn, flere fosterhjem og mye som skjer, så vil det kanskje kreve stor innsats hver uke. En ting er vurderingene rundt om det skal være samvær eller ikke, og hvordan disse vurderingene kan endre seg. En annen ting er at dersom det skal være samvær må barneverntjenesten tilrettelegge for at samværene blir positive og støttende for barnet, jf Stang og Baugerud (2018). Dermed blir barneverntjenestens bemanning også ett spørsmål. Ved lav bemanning i rolige tider vil det ikke kunne bli tilstrekkelig oppfølging i saker som krever mye. For å sikre disse barna bør kanskje barneverntjenesten være bemannet slik at ressursene er tilstrekkelige når komplekse saker oppstår. Kompleksitet lar seg som vi har sett sjelden løse, men kanskje kan det oppnås en viss stabilitet dersom man bruker nok tid. Det er ingen fasitsvar for hva som er rett, mye kommer an på hva som skjer underveis og barneverntjenesten er gjerne heller ikke den eneste offentlige instansen som har kontakt med familien. Noen ganger kan det oppstå motstridende vurderinger blant de profesjonelle, hvilket gjerne kompliserer saken ytterligere (Fauske, *et al.*, 2016, s.187). I møtet med den enkelte familie er også barneverntjenesten bundet opp av de juridiske føringer, hvor det bygges på tidligere dommer i såkalt lignende saker. Det etterstrebes på den måten en standardisert praksis, samtidig som kravene øker til individuelle vurderinger. Dette stiller særdeles høye krav til barneverntjenestene, og disse vil nødvendigvis ha ulike forutsetninger for å møte disse kravene.

Det er mange faktorer som virker inn på om barneverntjenestene kan møte forventningene. En faktor kan være barneverntjenestens størrelse, beliggenhet og mulighet for å tiltrekke seg tilstrekkelig kompetanse. En annen er kommunenes ulike økonomiske forutsetninger til å kunne ha en romslig eller marginal bemanning. Vedrørende den enkelte saksbehandler vil disse også ha ulike personlige forutsetninger for vurderinger i hver enkelt sak, og ulike erfaringer vil kunne gi ulik vektlegging av momenter i saken. Individuell behandling krever skjønnsutøvelse, noe som igjen må føre til ulike vurderinger. Funn fra min studie viser imidlertid at også barneverntjenestens bidrag kan ha en betydning for utfallet av samvær, og det er slik sett avgjørende at barneverntjenestene tildeles tilstrekkelige ressurser for å unngå unødvendige brudd mellom foreldre og barn.

Oppsummert fremkommer høye forventninger til barneverntjenestene, både fra ungdommene selv og gjennom retningslinjer og føringer ellers. Det fremstår logisk, all den tid en også ser at det potensielt kan få store konsekvenser for de involverte dersom barneverntjenesten ikke er tilstrekkelig involvert i saken. Særlig i disse sakene, hvor omsorgsovertakelse er nødvendig og det vurderes hvorvidt det skal være kontakt mellom foreldre og barn, er det gjerne også en høy grad av kompleksitet. Mange forhold påvirker hverandre, og forholdene endres stadig. Dette fordrer at barneverntjenestene har

tilstrekkelig tid til å følge opp, være tilgjengelige og ikke minst bygge tillit til de involverte.

6 Oppsummering med refleksjoner

Denne masteroppgaven har undersøkt hva som kan ligge til grunn for at barn ikke ønsker å ha samvær med sine foreldre.

Studiens første hovedfunn viser at det er sammensatte årsaker til at ungdommene har tatt sitt valg. Det fremkommer at barn har forskjellige ønsker og behov, og at det er helt individuelt hva som er grunnlaget for å nekte samvær. Gjennom analyse fremkommer det at ungdommene vektlegger følgene av omsorgssvikten heller enn enkeltfaktorene i seg selv. Ved å tilegne seg mer forståelse om kompleksitet kan barneverntjenesten kanskje bedre gå inn i saker hvor det er mange faktorer og aktører som påvirker situasjonen. I kapittel fem ble det diskutert ulike momenter som kan ha innvirkning på vurdering og håndtering av slike sammensatte forhold. Barneverntjenesten må også ofte samarbeide eller forholde seg til andre instanser i saker som dette, noe som byr på ytterligere utfordringer. Mens det på en side fokuseres på hva som er positivt og utviklingsfremmende for barnet, så kan det på en annen side være fokus på rettssikkerhet og en høy terskel for inngripen. Dette er utfordrende for barneverntjenesten å balansere i, men min studie viser at også ungdommene finner det vanskelig å balansere hensynet til sin egen utvikling og forholdet til familien.

Det andre hovedfunnet viser fordeler, ulemper og utfordringer knyttet til øvrig familie. I motsetning til flere andre studier, fremkommer det i denne undersøkelsen at forholdet til besteforeldre kan være vanskelig. Ungdommene trekker frem skuffelser over manglende inngripen og manglende forståelse som noen faktorer i denne relasjonen, og det kan synes som at ungdommene på den måten anser besteforeldrene som medskyldige i den omsorgssvikten de har blitt utsatt for. Kompleksitetsperspektiv kan imidlertid bidra til å belyse hvordan dette likevel ikke burde komme som noen overraskelse, all den tid de ulike aktørene innad i en familie gjerne påvirker hverandre, både positivt og negativt. Dette viser igjen ett behov for å løfte blikket, se helheten og inkludere alle potensielle faktorer.

Det siste hovedfunnet beskriver barneverntjenestens rolle i saker som omhandler omsorgsovertakelse og samværsvurderinger. Det fremkommer ulike erfaringer fra ungdommene, men likevel klare forventninger til barneverntjenesten. Det fremkommer også at det kan få store konsekvenser for de involverte dersom barneverntjenesten ikke er tilstrekkelig involvert i saken. Gjennom diskusjon av de ulike komplekse forhold, og forventninger til barneverntjenestens kompetanse, vurderinger og tilstedeværelse, ser vi samtidig også at det bør rettes fokus mot barneverntjenestens reelle muligheter til å kunne møte disse forventningene.

Samvær har blitt ett fokusområde de senere år, og det kommer stadig ny forskning på temaet. I forbindelse med denne masteroppgaven har jeg intervjuet unge voksne som har bidratt med sine erfaringer fra tiden de var under omsorg av barneverntjenesten. Det hadde vært interessant å gjøre videre undersøkelser på denne problemstillingen, både ved å inkludere også de mindre barna og ved å se om tematikken og erfaringene vil utvikle seg nå når det er fokus på endringer i praksis. Videre hadde det også vært interessant å gjøre en casestudie på lignende tilfeller. Denne oppgaven har undersøkt

barnas perspektiv, og det fremkommer komplekse sammenhenger slik de formidler det. Samtidig mangler bakgrunnsinformasjon, og perspektivene til for eksempel foreldre, besteforeldre, søsken, saksbehandlere og så videre. Det kunne gitt en ytterligere forståelse for helheten å sammenligne de ulike perspektivene.

Stang og Baugerud (2018, s.51) påpeker at det er behov for mer kunnskap om effekten av samvær, og viser til at det også er behov for studier med representative utvalg for å kunne generalisere funn og mål på barnets perspektiv (Sen og Broadhurst, 2011, i Stang og Baugerud 2018, s.51). Jeg håper min undersøkelse, til tross for sin beskjedne størrelse, kan være ett bidrag som støtter oppunder at barns individuelle subjektive oppfatning må inkluderes i hvert enkelt tilfelle.

Referanseliste

Aamodt, H.A. og Mossige, S. (2018) Kontakt på sosiale medier mellom foreldre og barn under offentlig omsorg. *Tidsskrift Norges Barnevern*, vol.95, S.110-126.

DOI: 10.18261/issn1891-1838-2018-02-03-04

Alvik, I.F. (2021) *Samvær etter omsorgsovertakelse, en undersøkelse av praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter* (Skriftserie 2021, nr. 4)

Oslo: OsloMet – Storbyuniversitetet

Tilgjengelig fra: <https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/753> (hentet 01.desember 2022)

Backe-Hansen, E. Havik, T. og Grønningsæter, A.B. (red.) (2013) *Fosterhjem for barns behov, rapport fra ett fireårig forskningsprogram*. (NOVA-rapport 16/2013).

Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Tilgjengelig fra: <https://www.bufdir.no/bibliotek/dokumentside/?docId=BUF00002254> (hentet 01.desember 2022)

Barnevernloven (1992) *Lov om barneverntjenester*

Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevern> (hentet 01.desember 2022)

Barnevernsloven (2021) *Lov om barnevern*

Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97?q=barnevern> (hentet 01.desember 2022)

BUFDIR (2022) *Barnevern*

Tilgjengelig fra: <https://www2.bufdir.no/barnevern> (hentet 01.desember 2022)

Bunkholdt, V. (2017) *Fosterhjemsarbeid, fra rekruttering til tilbakeføring* 4.utg

Oslo: Gyldendal Akademisk

Christiansen, Ø. Iversen, O. og Kojan, B.H. (2016) Beslutninger om plassering utenfor hjemmet, i Christiansen, Ø. og Kojan, B.H. (red.) *Beslutninger i barnevernet*.

Oslo: Universitetsforlaget. Side 108-128.

Emberland, M. (2016) Det Norske barnevernet under lupen. *Lov og rett*, vol.55 (utg 6), s.329-330.

DOI: 10.18261/issn 1504-3061-2016-06-01

Fauske, H. et.al. (2016) Tverrfaglig samarbeid i barnevernets beslutningsprosess, i Christiansen, Ø og Kojan, B.H. (red.) *Beslutninger i barnevernet*

Oslo: Universitetsforlaget. Side 178-194.

Fauske, H. Kvaran, I. og Lichtwarck, W. (2017) Hjelpetiltak i barnevernet, komplekse problemer og usikre virkninger. *Fontene forskning* 2/2017 årgang 10, s. 45-58.

Tilgjengelig fra: <https://fonteneforskning.no/pdf-15.62549.0.3.5613acfe20> (hentet: 20.januar 2023)

Forandringsfabrikken (2021) *Det handler om oss*
Oslo: Forandringsfabrikken kunnskapssenter

Gamst, K.M.T. (2017) *Profesjonelle barnesamtaler, å ta barn på alvor*. 2.utg.
Oslo: universitetsforlaget

Gerds-Andresen, T. (2020) Fastsettelse av samvær etter omsorgsovertakelse, *Kritisk juss*, vol.46 (utg. 2) s. 125-153.
DOI: 10.18261/issn 2387-4546-2020-02-05

Haugli, T. og Havik, T. (2010) *Samvær i barnevernsaker, psykologiske og juridiske vurderinger*
Oslo: Universitetsforlaget

Havnen, K.J.S. (2016) Familieråd som beslutningsmodell i barnevernet, i Christiansen, Ø og Kojan, B.H. (red.) *Beslutninger i barnevernet*
Oslo: Universitetsforlaget. Side 162-177.

Hellevik, O. (1995) *Sosiologisk metode*. 2.utg.
Oslo: Universitetsforlaget

Isdal, P. (2000) *Meningen med volden*
Oslo: Kommuneforlaget AS

Jerkø, M. (2018) Skal ikke barnets beste leses bokstavelig? *Lov og rett*, vol.57 (utg.2), s.112-128.
DOI:10.18261/issn 1504-3061-2018-02-04

Kojan, B.H. og Christiansen, Ø. (2016) Å fatte beslutninger i barnevernet, i Christiansen, Ø og Kojan, B.H. (red.) *Beslutninger i barnevernet*
Oslo: Universitetsforlaget. Side 19-33.

KPMG (2022) *Ekstern undersøkelse av forandringsfabrikken*.

Tilgjengelig fra:

https://www2.bufdir.no/Bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00005606&_gl=1*g6xj83*_ga*MTU0NTczMDAwLjE2NjExNzEwNDA.*_ga_E0HBE1SMJD*MTY3MjI0NDY1NC4xMi4xLjE2NzIyNDQ2NzIuMC4wLjA. (hentet 25.12.22)

Kvalø, K.K. (2022) Samvær etter omsorgsovertakelse, ny rettspraksis fra EMD og Høyesterett, *Juridika innsikt*

Tilgjengelig fra: <https://juridika.no/innsikt/samvær-etter-omsorgsovertakelse-ny-rettspraksis-fra-emd-og-høyesterett> (hentet 26.oktober 2022)

Kvello, Ø. (2015) *Barn i risiko, skadelige omsorgssituasjoner*. 2.utg
Oslo: Gyldendal Akademisk

Langsrud, E. Lichtwarck, W. og Fauske, H. (2020) Barneverntjenestens problemfragmentering i lys av kompleksitetsteori: en lineær problemløsningsstrategi innenfor et ikke-lineært system? *Tidsskrift for velferdsforskning*, vol.23 (utg.2), s.113-125
DOI: 10.18261/issn.0809-2052-2020-02-03

Martínez, M.D.S. *et.al.* (2014) Contact visits between fosterchildren and their birth family: the views of fosterchildren, fosterparents and socialworkers. *Child and family social work* 2016, vol.21, s.473-483.

DOI: 10.1111/cfs.12163

Nathaniel A.K. (2014) Forslag til et integrert filosofisk rammeverk som passer for grounded theory, i Hjälmhult, E. Giske, T. og Satinovic, M. (red.) *Innføring i grounded theory*

Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, s.101-111

Norges institusjon for menneskerettigheter (2020) *Hvorfor dømmes Norge i EMD? En statusrapport om barnevernfeltet*. Tilgjengelig fra:

<https://www.nhri.no/rapport/barnevern/> (hentet 01.desember 2022)

NOU2012:5 (2012) *Bedre beskyttelse av barns utvikling, ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*.

Oslo: Departementets servicesenter. Informasjonsforvaltning.

NOU2016:16 (2016) *Ny barnevernslov, sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*.

Oslo: Departementets sikkerhets- og serviceorganisasjon. Informasjonsforvaltning.

NSD (2019) *Vanlige spørsmål* Tilgjengelig fra: nsd.no/personverntjenester/fylle-utmeldeskjema-for-personopplysninger/vanlige-sporsmal (hentet:2019)

Ofsted (2009) *Keeping in touch, a report of children`s experience by the Children`s Rights Director for England*.

Tilgjengelig fra: <https://dera.ioe.ac.uk/10952/1/kepping%20in%20touch.pdf> (hentet 01.desember 2022)

Saksbehandlingsrundskrivet (2022) *Saksbehandlingsrundskrivet- retningslinjer for barneverntjenestens saksbehandling 08/2022*. Tilgjengelig fra:

<https://ny.buudir.no/contentassets/ed7a489b2fbf4c808e4637c037e51450/saksbehandlingsrundskrivet.pdf> (hentet 01.desember 2022)

Samvær (2023) *Samvær – retningslinjer for vurdering av samværsordning ved omsorgsovertakelse*.

Tilgjengelig fra:

https://ny.buudir.no/fagstotte/produkter/samvar_retningslinje_for_vurdering_av_samvar_sordning_ved_omsorgsovertakelse/ (hentet 01.desember 2022)

Sinclair, I. Wilson, K. og Gibbs, I. (2001) A life more ordinary, What children want from fosterplacements. *Adoption&Fostering*, vol.25(utg.4) s.17-26.

DOI: 10.1177/030857590102500404

Skjørten, K. (2016) Når samvær ikke er til barnets beste, i Øverlien, C. Hauge, M.I. og Schulz, J.H. (red.) *Barn, vold og traumer, møter med unge i utsatte livssituasjoner*.

Oslo: Universitetsforlaget, s.108-123.

Skoglund, J. og Thørnblad, R. (2021) Problemer med foreldresamvær i barnevernet, unge voksnes fortellinger, *Norges barnevern*, vol.98 (utg.3), s.210-228.

DOI: 10.18261/issn 1891-1838-2021-03-05

Solbakk, J.H. (2014) *Sårbare grupper*. Tilgjengelig fra:

<https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/bestemte-grupper/sarbare-grupper/> (Hentet 01.desember 2022)

SSB (2022) *Barnevern* Tilgjengelig fra: ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern (hentet: 10.september 2022)

Stang, E.G. og Baugerud, G.A. (2018) *Samvær etter omsorgsovertakelse, en barnefaglig og juridisk utredning* (OsloMet Rapport, 2018 nr.10)

Oslo: OsloMet – Storbyuniversitetet.

Tilgjengelig fra: <https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/612> (hentet 01.desember 2022)

Tanggaard,L. og Brinkmann, S. (2012) Introduksjon og Intervjuet: samtalen som forskningsmetode, i Brinkmann, S. og Tanggaard, L. (red) *Kvalitative forskningsmetoder, empiri og teoriutvikling*.

Oslo: Gyldendal Akademisk, s.11-45

Tjora, A. (2017) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3.utg.

Oslo: Gyldendal akademisk

Vedlegg

Vedlegg 1: informasjonskriv og samtykkeskjema

Vedlegg 2: intervjuguide

Vedlegg 3: godkjenning fra NSD

Vedlegg 1:

Vil du delta i forskningsprosjektet

«*Hvorfor barn ikke har samvær med foreldre*»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvorfor noen barn/ungdommer ikke ønsker å ha samvær med foreldrene etter omsorgsovertakelse. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet er en masteroppgave.

Formålet med oppgaven er å få frem barnas/ungdommenes synspunkter rundt samvær med biologiske foreldre. Etter en rekke saker i menneskerettighetsdomstolen sees en stadig økende tendens til styrking av samværsretten etter omsorgsovertakelse, samtidig som vi vet at det finnes barn som ikke ønsker å ha samvær. Prosjektet søker å få frem noen synspunkter på hva som kan være årsak til at noen ikke ønsker samvær, og hvilke hensyn det er viktig at de voksne tar når slike spørsmål skal avgjøres.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg har kontaktet «Landsforeningen for barnevernsbarn» og «Forandringsfabrikken» for å komme i kontakt med ungdommer som kan hjelpe meg med prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du stiller opp i ett intervju. Det vil ta deg ca. 45-60 minutter. Jeg tar lydopptak og notater fra intervjuet. Om du vil kan du få se intervjuguiden med spørsmålene på forhånd. Send meg en epost så kan jeg sende den til deg.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg, Yvonne Nerland Frøhaug, og min veileder ved NTNU, Lena Augusta Ulfseth som vil ha tilgang til lydopptak og fullstendige nedtegnelser av intervjuet (transkribering). Begge deler vil lagres kryptert. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode, og navneliste vil oppbevares innelåst.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er våren 2022. Når oppgaven er godkjent vil lydopptak, notater og navnelister slettes/makuleres.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU ved

Yvonne Nerland Frøhaug (student), epost: yvonnenf@stud.ntnu.no

eller Lena Augusta Ulfseth (veileder), epost: lena.a.ulfseth@ntnu.no

- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen, epost: thomas.helgesen@ntnu.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personvertjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Lena Augusta Ulfseth

(Forsker/veileder)

Yvonne Nerland Frøhaug

(student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Hvorfor barn ikke har samvær med foreldre*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2:

Intervjuguide til semistrukturert intervju med ungdom/unge voksne

Innledning

Introduksjon

-Hvem jeg er
-Jeg ønsker din hjelp til å lære mer om samvær

Samtykke/anonymitet

- om noe blir vanskelig må du si ifra
-Du bestemmer hva du vil svare på/ navn og gjenkjennbare opplysninger anonymiseres. Det er din historie jeg interessert i, og jeg ønsker ikke navn eller utdypende informasjon om noen andre enn deg.

Lydopptak

-Intervjuet taes opp, og skrives ned etterpå

Tid

-Ca 1 time, tilpasses hvert enkelt

Forskningsspørsmål

Intervjuspørsmål

Historikk/bakgrunn (for å kunne tilpasse videre spørsmål slik at det blir relevant for den aktuelle ungdom) Oppveiene faktorer mtp biologisk perspektiv	-Kan du fortelle meg litt om hvordan familiene dine ser ut? Både biologisk og fosterfamilie. Her vil jeg ikke vite navn, men sånne ting som om det var en eller to voksne, om du har vokst opp sammen med flere barn eller vært enebarn, osv. - Hvem var det du valgte å ikke ha samvær med? - Er det noen fra den biologiske familien din som du har hatt kontakt med/ fortsatt har kontakt med?
Hva er grunnen for å ikke ha samvær? (barnets perspektiv)	- Så, du hadde ikke samvær med mamma/pappa/begge. Vil du fortelle meg litt mer om det? -plutselig,over tid, situasjon, hendelse, følelse etc
Hvordan kom ungdommen frem til dette?	- hvor lenge tenkte du på dette før du sa ifra? - hadde du hørt om noen andre som ikke møtte foreldrene sine? - fortell litt hvordan du følte det i denne tiden - hvem kunne du snakke med om dette?
Betydningen/vektleggelse av barnets stemme?	- hvordan reagerte de ulike voksne når du sa hvordan du følte det? - var det du som bestemte hvordan det skulle bli, eller var det noe de voksne bestemte? - tok det lang tid fra du sa i fra til det ble bestemt noe?
Ivaretagelse/bearbeiding	- Hvilke følelser hadde du (frykt, sinne,skuffelse, sorg, lettelse, ro, glede, annet?)

	- før du sa noe, etter du hadde sagt noe, nå?
Barnets tanker om kriterier for gjenopptakelse av samvær?	- Har du begynt å treffe de igjen nå? - isåfall, hva gjorde at du endret mening? - Hvis ikke, er det noe som skal til for at det ville vært ok? - Er det noe som kunne vært gjort at det hadde sett annerledes ut med samvær når du var yngre?
Avslutning	- Er det noe viktig som jeg har glemt å spørre om? - takk for at du ville hjelpe meg

Vedlegg 3:

[Meldeskjema](#) / [Fravær av samvær etter omsorgsovertakelse](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
999469

Vurderingstype
Standard

Dato
06.10.2021

Prosjekttittel
Fravær av samvær etter omsorgsovertakelse

Behandlingsansvarlig institusjon
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for sosialt arbeid

Prosjektansvarlig
Lena Augusta Ulfseth

Student
Yvonne Nerland Frøhaug

Prosjektperiode
15.03.2021 - 02.05.2022

Kategorier personopplysninger
Alminnelige
Særlige

Lovlig grunnlag
Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)
Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 02.05.2022.

[Meldeskjema](#)

Kommentar
Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 06.10.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger, særlige kategorier av personopplysninger om helseopplysninger frem til 02.05.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen:

- om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med

prosjektet

- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos NSD: Olav Rosness, rådgiver.

Lykke til med prosjektet!

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
999469

Vurderingstype
Standard

Dato
10.05.2022

Prosjekttittel

Fravær av samvær etter omsorgsovertakelse

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for sosialt arbeid

Prosjektansvarlig

Lena Augusta Ulfseth

Student

Yvonne Nerland Frøhaug

Prosjektperiode

15.03.2021 - 30.11.2022

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.11.2022.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

NSD sendte den 02.05.2022 ut en statushenvendelse med spørsmål om behandlingen av personopplysninger pågår som dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg ved vurdering.

Vi noterer at det ikke er registrert noen endringer som påvirker vurderingen.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos NSD: Olav Rosness

Lykke til videre med prosjektet!

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
999469

Vurderingstype
Standard

Dato
23.11.2022

Prosjekttittel

Fravær av samvær etter omsorgsovertakelse

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for sosialt arbeid

Prosjektansvarlig

Lena Augusta Ulfseth

Student

Yvonne Nerland Frøhaug

Prosjektperiode

15.03.2021 - 31.01.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.01.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Vi viser til endring registrert i meldeskjemaet. Vi kan ikke se at det er gjort noen oppdateringer i meldeskjemaet eller vedlegg som har innvirkning på vår vurdering av hvordan personopplysninger behandles i prosjektet.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson: Olav Rosness

Lykke til videre med prosjektet!

